

601

232

ПЈЕСНИК И ВИЛА

ОД

НИКОЛЕ І.

БИБЛИОТЕКА
СРПСКЕ ВЕЛИКЕ ГИМНАЗИЈЕ
У КАРАЉВЦИМА

ЦЕТИЊЕ,

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1894.

Инв. бр. 152

Задржавају се сва права књижевне својине.

Вило, мила другарице,
Посетримо вазда млада —
Свјежа као рајско лишће,
Које никад не опада:

Гдје си ми се заметнула
У пештере и у горе? —
Ил' се вијеш изнад Бара,
Да с' у српско гледаш море?

Ил' се срдиш, усовнице,
На године и на љета,
На друговат са мном нећеш,
Што ми дође педесета?

Еј, остави! — Младост духа
Нити вене, нити стара;
Нема силе, нема моћи,
Што пјесников дух обара...

А зар би ме напустила
С које боре на мом челу?
Ил' ја тебе отиснуо
С које мрске на твом велу?

Ах, остав'мо прах до праха!
Одвежи ми духу крило!
Дуго ћемо млади бити,
Је ли, реци, сестро вило?..

А знаш кад се братимисмо
На Црквине код извора?
Свједок нама бјеше Ловћен
И Штировник изнад мора;

И Корита Иванова,
И алуге и омари —
И гроб хладни, гдје вјекује
Мој велики стрико стари.

И по њему ми смо своји;
И с њиме си кумовала:
Зар му није „Горски Вјенац“
Твоја вјешта рука дала?

И без тога ми смо близу;
Нас братими огањ свети —
Огањ пјесме и заноса,
Пут висина који лети;

Божанствени огањ они,
Огањ срца и љубави;
Огањ мука, огањ славе,
И слободе огањ прави:

Огањ борбе и прегнућа,
Огањ врући родољубља,
Што у срца букти напна,
Као света Божја зубља...

Та јучер је оно било;
Тридест љета ствар је мала —
Откад си се са мном, вило,
На Ловћену упознала.

Сјећаш ли се оног јутра
И зракова сунца млада?
И славуја — и прозрачне
Оне росе по ливада? —

Сјећаш ли се оне паре,
Којом Ловћен гром замеће? —
И лахора, који лишћем
Његовијех гора шеће?

Сјећаш ли се младог мене
И ките ми витезова?
Сјећаш ли се хајке моје,
Хата мога и хртова?

Сјећаш ли се пјесме оне,
Коју неко појукаше
У долове — знаш ли вило —
У подножје само наше?..

Што сам онда говорио
С облацима више себе,
Када с душом усхићеном
Ја призивах, друго, тебе —

Би м' и данас тешко било,
Да ме ико чуо живи,
Осим они што пролеће
Покрај мене соко сиви. —

Знаш ли кад ме глас дипала
Заустави на планину,
А очи ми утекоше
Пут истока у ширину?

Тамо видјех Проклетије
И Ком, Гарач и Румију, —
И до Дрина иза Скадра
За језером просторију:

Па ме сподоби неко чувство
Од милине и заноса;
А чело ми тада глатко
Скваси нека блага роса.

Знаш, чему се онда дивих?
Ум ми хтједе да излети...
Призора ми величина
Још се вије по памети!

Као нијем гледах доље
У даљину и љепоту;
Топљах очи, срце, мисли
Тог предјела у дивоту.

Сам тад бијах на планину,
Брижљивој се пратњи скрио,
И грмена буковога
У дебели хлад бјех сио:

Док ти доспје од некуда
Као муња из убаха:
Да бјех нешто малодушниј,
Побјегнути лијах од страха...

Већ знам даље што је било,
Како смо се обратили:
Ти пјеснику лиру даде,
Пјесник вјенац теби вили.

Па у њедра заборави
Зар да нам се дружба баца? —
Што би рекла повјест стара,
Домовина и јунаци?

VIII

Ево, чоче, еве мене!
Ја нијесам усовница,
Но, пјесничке, вазда иста
Твоја вјерна другарица.

А јесам ли срдула се
И разлогом нешто мало;
Призивани ме сад, када је
У природи свашто стало! —

Е што ћу ти на Мратинске
Ове ноћи, ове дане,
Кад по земљи гора сије
И потоље лишће с тране?

А ти си се нешто дао
У свијета метеж људи:
Свијета те вара машта,
А варају често људи!

Ја те виђу замисљена
На кормилу твоје лађе;
Измеђ' шкоља бодрим оком
Гледаш да је зло не снађе. —

Пази, пази! — аманет је
Та лађица на таласе;
Па те стало муке, главе,
Она ваља да се спасе!

А остало што ће бити —
Нако бриге да те бриже!
Све остави, све забади! —
Све се к смрти иде ближе.

Пјевај ноћу! — пјевај вазда!
И тако су кратки дани:
Годину си сад постариј,
Нег' што си био лани.

Свијет ће се шљедовати
Задовијек како тако —
Благо томе ко весело
На њ' проживи сретно, лако!

А ти си се замислио —
Гле, памети твоје луде!
Да исправљаш и поправљаш,
И данашње учиш људе!

Пук са пјесмом заговарај!
У садашњост ствар сва лежи;
Видиш свијет гдје окрену?
Видиш чему свијет тежи?

Маи' се дакле, остави се
Луда посла, луда ћара! —
Нек се ови метеж мете,
И сам бори, и сам вара!

Ово није свијет оми,
Нит' су ово први људи!
Као навлаш свако чини,
За горе се свако труди.

Живи ли се мало боље,
То зарада наша није;
Хлеб пасова пређашињих
Сад нараштај ови ије.

А сије ли и ради ли?
Унуцима што остаје?...
Тешко српском покољењу,
Начин ови ак' устраје!

Но, пјесниче, прекрети се! —
Себичност је мах узела;
Срећу српску зла је рука
Пут понора већ завела.

Мислиш није?... Да видимо! —
Имате ли сад јунака?
Имате ли родољуба?
Имате ли поштењака?

— Па имамо! — казаћеш ми —
А колико, сиромаше?
У то јадно и жалосно
Душаново царство ваше!...

Па како ви стоји вјера?
Како свете богомоље?
Власт, моћ ваџа и управа
Спуштане су много доле!...

А круни сте удовици
Сјај пређашњи натрунули! —
Уз степене пријестола
Зли су људи насрунули!

И дух елоге какав вам је?
Какве су ви худе вође?
Манити се Срб са Србом
На несрећу своју глође!

Озбиљнога сад стожера
Имате ли међу вама,
Да зајамчи и заштити
Понос српски побједама? —

Половина вас робује,
И туђи сте измеђари;
Она друга половина
За то ништа и не мари!...

Ко се ставља да причува
Грош крвави сиромаша? —
Но ко први дочена га,
Прождере га истог маха!...

Би ли ико до Србина,
Међусобног рад ината —
Прије доша' и куцнуо
На крвника свога врата?..

Еј, пјесниче! — нећу даље
Набрајати српске мане;
Ти си Србин, ти их знадеш —
То су срца твога раце!

ПЈЕСНИК

На Мрагинске ове дане,
Када с горе лишће пада;
Кад нестаје зеленила,
Студ и вјетар кад завлада;

Када више ружа нема,
Нити суца, ни топлоте —
Но природа обуче се
У хаљине од короте;

Када славуј запиједи;
Када пчеле пилдје није;
Кад у поље све је пусто —
Нит' се оре, нит' се сије;

Призивах те, бјела вило,
У час ови ценогоде,
Да се мени близу нађеш
При онјелу од природе;

И да мало надахнеш ме
Са мирисом твоје дунје —
Па да јеком моје лире
Разаждем ове тмуше;

Ал' ти ево као јесен
Кобно си ме предусрела!
Пл' си луда, пл' плашљива —
Нешто си се, сестро, смела.

О заблуди некој збориш;
Поуке ми криве дајеш;
А мило ми Српство худиш,
Као да ме не познајеш!..

Јест — Срб има мана нешто;
Али теке сад настаје
Момче једно, које добро,
Кад приспије, обећаје.

Погледај га!.. код шест брата,
Шест Славије пособака,
Је ли стаса, је ли слике
И изгледа од јунака?

Је ли мало неспордан,
И природе штогод вруће;
И свој разлог често тражи
У неразлог и беспуће: —

Ка' мезимче распуштено,
У кући се трза, врица,
И завишћу ужди му се
Кад и када врућа крвца;

Али знаде умријети
За поштење и слободу:
Умједвеш ли — повешћеш га
И у ватру и у воду.

А рано се одијели
Од браће му пособака:
Низ његове дионице
Најаха му враг и пака! —

И Јевропе и Азије
Попринте су оне биле;
Жита су му посијана
Често војске погавиле:

Па је срдит; криво му је —
Свијет му је крив и зуди,
Чуда није, што му дође
Па да каткад и полуди!

ЗИЛА

И да ти тако поласкај му,
И обрани и полади!
Мислиш нешто паметније
Он ће тијем да уради? —

У Срба је гордост хола;
Гладан нешто паметниј' је —
Али одмах побијесни,
Чим с' напије и наије.

Један другом да доскочи,
Средства за то он не бира;
И док му га не доскочи,
Нема среће, нема мира.

А слогу је истјерао
И из срца и из куће; —
И опет се Богу моли
За јединство српско вруће!

Криви Вука и проклиња,
А Милоша узвисива;
Али опет жао му је,
Што Мурата он убива.

Враг би воли да се слави,
Ма брат Србин не никако;
Једва трпи да се и сад
Спомењива Милош, Марко. —

А обадва да су живи,
И онакви ка' што бише,
Све би силе улагао,
Да се славе гласа лише.

Он не трпи да ко главу
Мало дигне височије;
Хвала Богу, чудна чуда,
Републике син кад није!

Родили се српски дјетић
Без порока и без маца —
Да му нешто изнађе се,
Потежи се са свих страна.

Са завишћу у сред срца,
А злом рјечи на језику,
Наредан је гдиб да баца
На народа свога дику!

Е — ко ће му на крај доћи?
То је човјек чудновати;
Што он хоће, к чему тежи,
Не може се право знати. —

Час се срчи на Русију;
Час с Бугарском кавгу тражи;
А с Хрватом, првим братом,
Све зачепак ниште вражи.

А Чеха је отуђио,
Тек га једва он познаје;
И мудрост му и вјештину
Он залијек припознаје.

Пољачка га страна судба
Нити боли, нит' је чује;
А јаднога што Словака
Ланац стеже — стало му је!

Словеначке мртве страже,
Спрам запада која бдије,
Жље се сјећа, жље је цјени,
Као да је збиља није!

Од мала се он узнесе,
У маните удри гране;
А клоне ли — нагиње се:
Сам се сачне, и сам папе.

И туђина добро служи,
Него свога много боље;
Узигра му веселије,
Вазда пред њим добре воље.

ПЈЕСНИК

Доста, вило, ни ријечи
Не прослови једне више!
Није Србин мој такови —
Благородством Србин дише!

Пуи је снаге и живота;
Прелесну је мајку сиса!
С Азијом се сам борио
Од Мурата до Азиса!

Јест — ђуди је непокорне;
Ал' је вјеран свом олтару —
И кад прегне, кадар би се
Држати Цару, ил' Тесару.

Бијесно је Српче моје,
Као ватра крви вруће;
И до тога кад би дошло,
Он за браћу погинуће.

Старијега брата Руса
Као оца поштоваће;
За Хрвата, свог близанка,
Кап потоњу крви даће.

Сву осталу браћу љуби,
И судба га њина брижи;
Како неће, је л' му ико
Од те друге браће ближи?

В И Л А

Бога ми сте чудни људи,
Ви цјесници сиромаси!
Ви од сузе, што ви ово,
Па и лице сјетно кваси —

Често пута слијевате
Бисер, који и вас вара;
И лудост ви скоро вазда
Свијет ови бољим ствара.

Ви сте чељад занешена;
У вас стално ништа није;
Ван ум лаки свијетом се
Ка' уз тувно пљева вије.

Ви плачете без повода;
Смјете се кад не треба;
Уска ви је земља ова,
Па летите негод неба.

Ти сад кажеш да је добро —
Па сто га, нека ти је;
А у твоје — вјеруј — Српство
Никаквога добра није!

Оно се је зајосало
У вјетрове и у буре;
На прагу је од пропаста
И на вече од разуре...

Нема руке, нема моћи,
Да га спасу у свом паду:
Гавран ће му тракнут' брзо —
Крвници ће да му с' сладу!

А ти с' лиром у шакама
Под Орловим Кришем снаван:
Нити пјевани, нити кукаци,
Нит' животу знака давали!

Смео си се! — али те људи
Развукују на све стране! —
Српство твоје наупитајеш
Погибељи без обране!

А гдје ти је оштро перо? —
Сломио ти ђаво лиру! —
Гдје гласови опојени
Да небеса подуширу?

А гдје ти је с уста слово,
Да охрабри, да потресе? —
И млакавог да оживи,
Објуначи и занесе?

Е лако је тако, друже,
И владати и пјевати! —
Ал' на престо црногорски
Грехота је дријемати!

Знаш на чем је он уздигнут? —
На мраморе и на кости:
Злотворима у пркосу,
Цјењеном крви и храбрости!

Сјекни, сини! — отргни се
Непрегнућу из наручја!
На народ ти зијевају
Ненасита жвала вучја.

Отргни се старолана,
А окружи младом снагом,
Па јуначки, отворено
Обиди се српским врагом!

Побједићеш! — побједа је
Прегатоца вазда била...
Прегни, хајде! — вјенац ти је
Моја рука наредила!

ПЈЕСНИК

Вјенац!.. борба!.. и прегнуће!;
И побједа пуста слава!..
И врхунце, до којијех
Моја неће дотаћ' глава:

Ти м' истичеш као маму
За сујете слудих жеља!
Позиваш ме да размрсим
Заплетена Српства дјела!

Па ми неку моћ замишљаш,
Прецењујеш моје силе;
Моје су се муке, бриге,
Око овог крша свиле!

Ја — сиромах — снаге немам,
Па и вољом изостајем;
Јер да сјутра штогод почнем,
Наше Српство ја познајем:

Неки би ме шљедовали,
Да затакнем сву Јевропу;
А знам — други од зависти
Жив крочио не би стопу.

„Чеса? — кога да шљедујем“? —
Би погани многи рекли;
Ваљане ми поломили,
Кад би стркли и утекли;

Па далеко одскочили,
Гдје не могу ни бој чути;
Стидјели се они не би
Отолена довикнути!

„Сада круну ти сам сливај!
Што ће нама? — Ето ти је“!..
Па грознијем са смијехом
Хоће рђа да се смије!

ВИЛА

Пу смо, друже! — Амана ти,
Је ли ово она моја? —
Твога Срба све до гроба
Прати завист од повоја...

Па сад?...

ПЈЕСНИК

Па сад? — о, лагано!
А знаш онда што бих река,
Да наступе такве згоде,
И тај да се час дочека? —

„Ја не тражим, људи, круну,
Нит' првенства у народу;
Ја му желим цјелокупност,
Срећу, правду и слободу —

„Ви мислите, што хоћете,
— Сиромаси, рђе луде! —
Мјесто часног грађанина
Имао бих свуђ међ' људе.

„А ја у мом дому нађох
Преданија, — завјештаје,
Која сваки добри Србин
Са харношћу припознаје“ —

Пред шатор ку сарајин' Краљу
„— Стриц ми Данил зар не рече“? —
Споји ли се икад Српство.
И јединство своје саче!...

Ах! — у дио нама паде
За род рват' спрам крвника;
А на чело — мјесто круне —
Носит' вјенац мученика!

В И Л И

Тебе боли све што рекох;
У срце те дирнух ка' да?...
Оставимо те говоре,
Па на друге пређ'мо сада!

Ш Е С К И К

Јест! — уму ми треба мира.
Мало приче, заговора —
Мисли часом одврати ми
Од зла ериског, од злотвора!

Заведи ме гдје далеко —
Испод неба над облаке! —
Причај што год из прошлости
За хероје, за јунаке!

Ил' ме води у пенitere,
Да ти сјајне виђу дворе,
У које се купе дуси,
Да боговски језик зборе!

С низа твојих чаролија
Покажи ми тајне моћи! —
Кажи биљке, што јунаку
Бише биле од помоћи!

Навјести ме на скровиште
Божанствене хармоније!
Покажи ми врело знања,
С кога гениј воде пије!

Научи ме лијеноме! —
Гдје станује љубав света?...
Да — иде се!... куда ћемо?
Куд ће с нама самрт клета?..

Објасни ми, што је вјечност?
Плаче ли се кад и тамо?
Ил' су сузе јединствено
Својство земље ове само?

ВЖЛД

Ја о смрти не знам ништа,
Са њом сам се разминула;
А да вјечност краја нема,
Од самог сам Бога чула.

Плача нема тамо горе;
Веселе је на небеса:
Божанствену хармонију
Рај одлеже и растреса.

Смртнијема вам је теже;
Ви од смрти зазирете; —
Пошто по то, прије пошље,
Ваља једном да умрете:

Па сваки час бојите се
Живота ви глибу, праху;
Трајања му скоро полу
Преживите све у страху.

Те то мало отрујете
Са цасањем и са јадом;
А за гробом што ће бити,
Мијешате сујму с надом.

ПЈЕСНИК

Ко би сумња' о видјелу
Код обадва здрава ока? —
Иза гробног живовања
Одрекла се само стока! —

Ја пак, што се мене тиче,
Будућем се надам жићу,
И да воде бесмртија
Са извора рајских цићу.

Не по мојим заслугама —
Ја сам грешан ка' остали!
Ал' милости Божје неће
Уминут' ме мора вали... —

Јединствено да се може
Човјек родит' више пута,
Овом ставом од живота
Шикад више не бих лута! —

Јер је тешко владовање
И ројеви од послова,
Када бригу иза бриге
Замјењује брига нова...

Ја бих хтио родити се,
Али крилат, изновице,
Попут тебе, посестримо,
Ил' сокола сиве тице!

Па да летим тамо, амо
Са облака на облаке! —
Да загрљам све лијепо:
Горе, брда и јунаке! —

И да ми се примакнути,
Гдје гром суха муња пали,
Одакле се са тутњавом
И с ујасом доље свали! —

И да ми је да шарену
Дугу могу опасати!
И на мјесец од три дана
Замашито уздахати! —

Па да зраком ловим орла
И без пушке и без ножа,
Но шакама да ухватим
Тог ваздушног велеможа!

Да с' нагледам просторије
И од копна и од мора!..
Па баш да би и раније
Умријети човјек мора! —

Ја управо не завидим
Бесмртности твог живота;
Кад умријет' ти не можеш,
Живота си роб сирота.

Достојне су обје суза
Наше судбе различите;
Ја умирем, ти остајеш —
Да избрајаш дне вјечите!..

ВИЛА

Кад за сузе проговори,
О њима ти причат' могу:
Ови кад се мир начини,
Ја згријених добром Богу...

Сви му дуси запјевасмо
Око њега наоколо;
Сатан само не запоја,
Но га гледа он охоло.

На њега се Бог расрди,
Истјера га са небеса;
С падом му се цио пака
Уздрмао и затреса.

Ми стрекнусмо с те појаве,
С те дрскости од сатана,
Па укушно опет Творцу
Запјевасмо сви „Осана“.

На све нас се он осмјехну
И устрашен дух поврати —
Па све једно и по једно
Он пред собом стаде звати.

Као отац свако' пита,
Што још хоће, ко што жели?
Па кад пред њим ја приступих,
Мени, вили, младој вели:

„А ти, синко, што би хтјела,
„Дико овог мога неба? —
„Кажи Оцу небесноме:
„Што ти фали, што ти треба“?

Са стидом му одговорих: —
Ја, Господе, бих молила,
Да би ми се боја косе
И очију измјенила!

Боја плава очи, косе,
За бесмртне нема чара;
Плаво око жље се види,
Кад с' зажима и отвара:

А у црно муња лежи;
У црној је коси снага —
Црне очи обећају
Сакривена у рај блага...

И ако ми, Боже свети,
Нећеш боју изм'јенити,
Док ми оба не испану,
Престат' нећу сузе лити! —

„Од бесмртних и од смртних
„Ја услове нећу луде,
„Но што речем, што наредим,
„Оно мора да се збуде.

„Теби дадох боју плаву —
„Находиш јој сада ману —
„Заслужујеш оба ока
„Теби сада да испану.“

Тад ми очи засузише;
Ухвати ме мрак и тама —
Трже из њих бистра вода,
Ка' с извора да је сама.

У два млаза к земљи пада,
Међу горе те се стаче,
Док језеро Скадарско се
Од тих мојих суза заче.

Не знам ништа за колико —
Сто вјекова, или више,
Изнад Зете очи моје
Непрестано сузе лише.

А природа сачува их
Као бисер у кутију,
Да се изван дивне Зете
Моје сузе не пролију.

Од истока загради их
Ком и ланац Проклетије;
Од запада сачува их
Предгорије од Румије:

Од сјевера и од југа
Кршне скале, станци љути
Не даше им да се могу
Нит' излити, нит' просути.

Међе им се горостасне
Те покрине зеленилом;
А подножја украсише:
Житом, лозом, цвјећем, миљом;

Градовима и селима,
Орном стоком, јунацима;
И врхове горде своје
Обмоташе облацима.

Дивни предјел састави се;
Једно другом одговара —
Све заједно чисту слику
Некој части раја ствара.

Па се једном прохтје Богу,
Да се назре, да разгледа —
Чудна дјела руке своје
Благослови и погледа.

Као отац над бешиком
Кад се нагне гледат' сина,
Са љубави и Бог тако
Гледа земљу са висина.

Сам се своме диви раду,
Благосивља руке своје;
А Скадарско кад језеро
Зазре — пита: „Оно што је?

„Не сјећам се оног краја —
„Ах, како је пољепшао!
„Ко заметну оно воде?
„Ко јој плаву боју дао“?

Околину своју пита,
Што га вазда прати, двори;
На које му један житељ
Од небеса одговори:

„И срџба је твоја дивна —
„Величином мир затресе,
„С кога грешни посред ада
„Омакне се, отргне се!

„Ал' је милост твоја већа
„Од иједа и свачеса,
„Од свјетова на хиљаде,
„И од раја и небеса!

„Мало си се, добри Оче,
„Поодавно расудио,
„И вилу пам другарицу
„У свом гњеву ослјепио.

„Од њенијех очи, суза
„Језеро се оно сточи;
„И боје је истовјетне
„Као њене плаве очи.

„Но се смилуј! — поврати јој
„Вид, Господе, пзновице,
„Да јој опет свану дани
„Од руке ти раздашнице“!

Тад бесмртна два ме духа
Спроведоше к светом Оцу,
И укупно сви искаше
Души за ме милост Творцу.

На кољена савијена,
Пуна страха, пуна нада,
Очекивах милост Божију,
Што ће мени рећи сада.

Док прет Божији чух на чело,
На обрве, трепавице:
Вид ми врати, те најприје
Пресвето му видјех лице.

Шњах му панут' пред ногама,
Да му љубим стопе свете;
Ал' његова блага рука
У сагнуће мене сrete.

Заведе ме он онамо,
Оклеп мпру ред назире,
Врх простора гдје свјетови
У њ' се као стада шире.

Међ' остале свијет ови
Томе мјесту стоји ближе —
А и тако вид бесмртних
Од смртнијех даље стиже.

Лијепо сам видјет' могла
И најдаље земље куте,
А камо ли поља, мора
И острве отргнуте.

Па Бог ће ме заштити
У милости величини:
„Какав ти се сада, синко,
„Ови б'јели свијет чини“?

— Као прије, као вазда,
Као дјело твоје славе;
Али они простор доље
Са језером воде плаве.

Што крајеве простране му
Једрог жита класје жути,
Ка' у златној да су пјени
Руком твојом умакнути:

Е, оно је крај најљепши,
Што га они свијет има!
За духове би ваљало —
Но га даде ти људима!

А ма што га боје двије,
Златна, плава, срећно кити!
Ах! — како бих рада вјечност
У крај они преживити! —

„Чари, што те оној страни
„Намамљују и заносе,
„То су прве и садање
„Боје т' очи, боје косе.

„Језера су оног воде
„Твојих суза, твога вида,
„За стотину гдје вјекова
„Скапаше се без прекида.

„Видни дакле — све је дивно,
„Што ми света рука врши;
„Па да јој се ко противи,
„Поговара, или крши!

„Ја сам тебе доста строго
„Покарао и казнио —
„Али ови случај исти
„Опет ми је, синко мио;

„Јер смјелости и незнања,
„Лудих жеља твоји грјеси
„Учинише, да се један
„Крајчић св'јета тог уреси.

„Те пошто је сада љепши
„Уз цијелу просторију,
„Свечанога данас теби
„Давам, вило, у прџију!“

И тако ми Бог подари
Зету с њеним планинама;
А она је Орпству мајка
Пуна славним старинама.

Па када ти буде коље,
Позваћеш ме — ја ћу доћи,
Било јутром, ил' вечером,
Или даном, или ноћи:

Да ти дуге причам приче
Догађаја у том крају,
Које повјест не биљежи,
Нит' се многи још познају.

ПЈЕСНИК

Па баш тако, сестро моја!..
Сад на здравље! — до виђења!
И треба ти мало мира,
Да утишаш узбуђења

Спомена ти из далека,
Под копреном који бише;
Јер и мене, куд' ли тебе,
Зачудише, узбудили!

Па ћеш ми се најавити
Тамо негдје у прољеће,
Кад престаше свијег, киша,
И кад почне ницат' цвјетке.

Код пјесника бјела вила
Долећела од некуда:
Више њега стоји, гледа,
С мало једа, с нешто чуда.

У собу му без питања
Улегла је изненада;
Ил' вратима ил' прозором?
Како? — ко то знаде сада?

Дуси лете невидовно
Као мирис чистим зраком;
Све им једно ићи бива
Јасним даном, или мраком,

Свуд допиру куда хоће,
Препреке им нигдје није;
А суштество мијењају
Како им је угодније.

Ко ће њине знати путе,
Којим тајним крачу кроком?
Час долећу лаким летом,
Час доскоче лаким скоком...

Вила стоји за пјесником;
Он се сага' — нешто пише;
А што пише заслужује
Пажњу сваке књиге више.

Као глава од народа
Од мудрости зрица бира,
Да их сложи у законе
Рад' среће му, ради мира.

У лист први те се књиге
Прије свега наглашује:
Да се свето име Божје
Изнад свега хвали,штује.

Затим правда ту долази,
Да се дјели без разлике;
Не од ока како тако,
По објести од прилике.

Но по души, аманету;
Јер је за њом прут Вјечнога;
Мезимче је Божје правда,
И слика је самог Бога.

А у трећи слобода се
Најшираја пуку даје;
Јер у њојзи моћ и слава
И весеље народа је.

Све се тако у тој књизи
Записује и набраје;
А нејаки од јачега
Понајвише с' заштићаје.

Лаж, блуд, гријех и издајство
Ту се строго осуђују;
Љубав, вјерност — по тој књизи —
Признањем се оцјењују.

Колико је на том чојку
Свакојаке главобоље —
С невољама, с дучманима,
На бојно је вазда поље;

Борба га је окалила,
А дужност му крепост даје,
Те ничему дух се његов
Не попушта, ни подаје.

Полако му вила б'јела
На рамену руку стави;
Он се трже, погледа је,
И мало се поисправи.

Осмјехну се — зборит' нишапе;
Појава му њена мила;
Но ријеч му другарица
С врх језика уграбила.

ВИЛА

Р
ека' синами —
На прољеће,
Када почне
Ницаг' цвјеће,

Да ти дођем
У походе
Након зимње
Непогоде.

Прође снијег,
И мраз л'аса;
Славујева
Чујеш гласа...

А ја синоћ
У самоћи,
Загнута
Црном ноћи,

Убрах за те
Кигу ову
По разбоју,
По Косову.

Тога цв'јећа
Моћ је снажна;
Родила га
Земља влажна

Још од крви
Од јунака:
Од Србаља
И Турака.

Оно души
Навјештаје
Чак у ове
Нараштаје

Роду твоме
Дужност свету —
Да полети
На освету.

На!... мириши!
Је ли тако?
Прегни само,
Па је лако!

Опремај се,
Коња јапи,
И оружје
Св'јетло паши!

ПЈЕСНИК

Ха! што опет?... рат и борба,
И крв ти је на устима?...
Данас, кад се живот враћа
И биљкама и људима!

Виђи сунца сјајне зраке —
Мило ли је иза циче! —
Да ће љето бити добро,
Обећава и предриче.

Нек подиже пастир стоку,
Нека ратар мирно оре;
А ти остав, драга, данас
Ратоборне разговоре!

Притрпи се! — ти си вјечна,
Дочекаћеш боље дане;
Родиће се жешћи дјетић,
Да завргне бој, мегдане!

Приспјети ће бољи људи;
Доће згоде удобније —
Гором ће се српском ширит'
Од јунака даворије!

ВИЛА

Али сада —
Сад је мука;
Сад ти роду
Треба рука:

Да не буде
Сјутра касно;
Сад је стање
Преужасно.

Неће твоја
Друга плава
Имат' мира
И покоја,

Док од мора
До Дунава
Не дигне се
Дим од боја.

Већ чалма је
Додијала,
А придави
Туђин клеши:

Боље му је
Триста пута
Погинути,
Но живјети...

На језике
Различите
Мале Српче
Већ заноси;

Из српске се
Батче цвијет
Истријеби
И покоси...

Ух, стравила!
Ух, грдила!..
Гдје је понор,
Да се скочи? —

Кад се дунман
По ливади
И огњицу
Српском кочи!

Ах! — нјесниче,
Ради Бога,
Снађи како
Ц удеси!

Домисли се
И досјети!
С рода напаст
Ову стреси!

До тебе је,
Није фајде,
Да се ови
Покор скине;

Да се сруши
И обори,
Ил' сасвијем
Да с' погине.

Живота ти
Нема роду;
Он је био —
Па га није:

Он је мртав,
Кад слободе
Сунце њега
Још не грије...

На тебе ће
Остат клетва
За све муке
И страдање;

Ти си, Књаже,
Стожер пуку,
Узданица
И надање.

ПЈЕСНИК

Ако ми је перо тупо,
Вјеруј, вило, сабља није;
Када крену на Лаз-Царев,
Данил први наоптри је —

Па је Сави, Василији,
Кад на владу они ступе,
У аманет преда свети,
Да је оптре, да је тупе.

Петар Свети од дјетинства
Оптрио је и тупио,
И брдима роштва лаице
Том сабљом је расцучио.

Ах! — ков то је чудотворни,
Кад Махмутов врат пресјече,
И кад војска Бонапарте
Пред њим бјежа и утече!

Руска сила, храброст руска,
Са супарством пратила је;
Кад заједно војеваше,
Хвалила је, славила је.

На Грахово Петар Втори,
— Ах, његове среће лоше! —
Носио је кад му браћа
Сваколика изгибоше.

У то Дашил књаз настаде,
Муња суха из облака,
Дика роду, дика дому,
Чудо људи и јунака.

Ред у војску стави крути,
А зајамчи пуку правду;
И у срца очајничка
Ули радост, ули наду.

Раширене земљи међе
Са том сабљом урзава;
А држави облик свјетски
И законе мудре дава.

Под њим пуће гром у Турке,
А Граховац све затресе,
Чак до Меке и Медине,
И памије и медресе.

Два вијека сабљу ту је
Додала рука руци:
Чуда њоме сатвараше
И дједови и унуци!

Ријез јој је и сад оштар,
Боље но је икад био;
Е ма лудим би се звао —
Сад ко би је извадио!

ВИЛА

Зашто, чоче, ради Бога,
И рад српског аманета?
Зашто сада не би прега?
Извадит' је што ти смета?

Ил' душмана број те плаши?
Ил' се бојни мучних дана,
Кад изведеш храбре чете
На ливаде од мердана?

Ил' ти бојни хат не може?
Ил' је мишца малаксала?

Кажи дакле, што ти фали?
Кажи чоче, ради Бога!

ПЈЕСНИК

Ах, фали ми,
Вило много! —
Српету напем
Фали слога...

А њом да се
Опашемо,
Па јуначки
Узјашемо:

Гдје не бисмо
Ми допрли?
Што не бисмо
Још сатрли?

Што би нам се
Одржало,
Те пред нама
Не би пало?...

Тада би ми
Бог помога';
Тада би ми
И коњ мога':

Трча' гором;
И равницом;
Рва' сабљом
И десницом

Све без страха,
Све из маха,
Без патиска,
Без одаха,

Док се крвник
Не повори,
Да с' не сјаше,
Ни одмори!

Да се гони,
Да се тјера,
Туђи народ
И невјера,

Докле наше
Освојимо,
Трудне кође
Нанојимо —

Управ тамо
На Дунаво,
И на море
Ово плаво!...

Ах! — моли се,
Вило, Богу,
Да нам даде
Свету слогу!

Па ћеш видјет'
Чуда, јада,
И јуначког
Нашег рада!

Круну ћемо
Затим слити;
Ка' браћа се
Догорити:

Најбољему
Да је дамо;
Него слогу —
Слогу само!

ВИЛА

Ти се слогом изговараш —
У твој мали стан је слога;
И у друго српство биће —
У милост се уздај Бога!

Па и да би врата било
У шпеницу српског жита:
Бољи дио биће с тобом,
Да га сатре под копита.

Лако ти је... само хтјени;
Московски ти Цар наздрави:
Припозна ти вјерност стару;
Друг му, рече, да си прави.

Дружина се не издају;
Друг за друга главу даје:
За тобом је много Срба;
За њим сјевер сав пристаје.

ПЈЕСНИК

Плакше, вило!.. сад застрани;
Далеко се ти пружајеш;
А посјети — виђу — својој
Једну другу цијељ дајеш...

Зар нијесмо при тој били:
Да ми дођеш на прољеће,
Кад престане свијег, киша,
И кад почне цвјетат' цвјеће? —

Да ми дуге причаш приче,
Код Језера што се збише,
А за које повјест стара
Не спомиње, шти пише?

А пазоре ратоборне
Ти папусти и остави! —
Није вили с политиком
Да се стара, да се бави.

Знај да само јучерашњег
Једна чаша опит' може,
Да се згране, да изађе
Из чељади и из коже.

А здрав ко би с ума мака'
И рђаво разумио
Царску љубав и здравицу —
Достојан је не би био.

Но ми пружи б'јелу руку
И сведи ме тамо доље,
Да Језеро виђу твоје
И зелено зетско поље!

Започнимо од Обода,
С крај Језера полагамо,
Па све тамо низ Бојану,
Гдје с' у море стиче слано!

*Обод!... Обод!... сачи, пријестња
Дуговнога српског хљеба —
Крајем њега ко би проша',
С главе кашу смак' му треба.*

Да видимо Обод стари,
Иванову престоницу,
Жабљак тврди и Лесендро,
И град Забес у Црмницу;

И Радушна риболове,
И Крњице и Крајину,
Над којима Голик крије
Врх у облак и у тмину.

Па да редом разгледамо
Доста светих манастира,
Задужбина Јелениних
И светога Владимира;

И острве с ловориком,
И у њима све црквице;
Луке мале и повеће,
И пристане и горице. —

Па у Скадар кад дођемо,
Да се туна одморимо,
О постанку тога града
Да се сити назборимо.

Ах! — то ће ми мило бити;
С љубопитством очекујем,
Да о снаси Вукашина
И ње судби штогод чујем.

О јелишкој населбини,
И о римском заузећу;
И народа прегонима —
Све од тебе разумјећу.

Па ћемо се оним крајем
Повратити до Медуна;
А починут', мислим, није
Нигдје љепше него туна.

Отолен нам Зета видува,
Њедра своја сва отвара;
А тај градић сам по себи,
О прошлости разговара.

Причаће ни о Стефану,
Захумскоме војеводи,
О Дрекалу — и за свашто,
Љубопитству што нам годи.

Казаће ни за манити
Низ Орлево скок Турака,
Упознат' не старом четом
Витезова и јунака.

Ком је глава планинама,
А Куч муж је Арбаније;
Свуђ у накрет око Зете
Жесточијег јата ције.

Ко би икад прећутао
Тог гњијезда мученике,
Да им кости не окади
Једном шаком ловорике?

О Медуну кад је ријеч,
Славом ми се груд напреза!
А толико проћ' градова —
Чојка чисто хвата језа!

И бојат' се да се сјенке
Из Фундине не пробуде,
Да прегнућу сопственоме
У покој се не зачуде!

Пошље ћемо полагано
Лаким шумом саћи тада,
Гдје Рибица пут Мораче
С буком трчи и упада.

На Рибице самом ушћу
Немања је двор дизао,
И отоден земљу Рашку
И све српство сабирао.

Кад сједемо на зидине
Његовога старог града,
Са страснијем љубопитством
Слушаћу те, друго, тада.

Ама Дукља, стара Дукља,
Свједок римске величине!
Тун ће требат' да се стане
И подуго отпочише.

Повраћати ум и мисли
Човјечанства пут повоја,
И у опште свака древност
Наклоност је чудна моја.

Од вјекова уминулих
И глуми ме појми драже;
А заносом занесем се,
Укус древност кад м' укаже.

Кад заједно уљежемо
У Дукљана цара граду,
По ком Пипер кукус сади,
И тор своје плете стаду:

Да ли ћемо помислити
На усовност судбе ове,
Што постиже моћ и круне,
Царевине и градове?

ВИЛА

Та без сумње мислићемо;
Јер ту души пића има!...
Величество, сила, снага
И дјетиштво славног Рима,

Завешће не у вјекове,
Двидимо тајне путе,
Бјима су земље мале
Чу на царства уздигнуте.

Гдје бијаше у зачетку
Ротулова проста стаја,
Ту скоро подиже се
Град, оклен се свјет осваја!

Од чојка се човјек учи,
А љовјест се повторава;
Учитељ је примјер добар
И народа и држава.

Но се прођи
Путовања,
И језером
Шетње наше;

А тим прије
Што је Скадар
Још под влашћу
Једног наше.

Пута немаш
На те стране
Испод руке
С једном вилом —

Пјесмом град' се
Не осваја,
По оружјем
И са силом!

Сад су дани
Одужали,
А без зиме
И топлоте —

За походе
И бојеве
Најудобниј',
Ах, дивоте!

Без прегнућа
Нема ништа!
Без Ромула
Не би Рима!

Без јунака
Мени друга,
Нит' предмета
Пјесницима!

ПЈЕСНИК

Ромула је име страшно,
Од којег се правда стресе;
Па зликовац да се хвали
И патријарх назове се!

У крв е млјеком, које сиса,
Тај пасторак од вучице,
Препио је ћуд у трагу
За грабљење и отмице.

Ко би њега пљедовао?
И образац чиј да буде?
Ко убија брата свога,
Да је примјер тај за људе?!

Вило, вило! — срднућу се,
Побркаћу друштво наше;
Занос ћеш ми охладити,
Што ка' ватра горијаше.

ВИЛА

Да ти занос ја охладим,
И Зети би криво било;
Наше друштво њој је пужно,
А мени је драго, мило.

Јест — Рим бјеше у зачетку
Утециште зликовцима,
И број му се страшно диза'
Све са новим ускоцима.

Пустоловства духом диха;
А позив му ратовање;
Врлина му крв проливат';
А задатак — отимање.

Из области јелинстијех
У логору тога врага
Пресади се Тарквинија
Старијега нарав блага;

Те суровства и дивљаштва
Маху бољи правац даје;
И на добро скуп тај дивљи
Учио је — обрта' је.

Краљи Римом управљаше
Два вијека, мало више;
Док Римљани облик власти
Републиком замјенише.

Сенатори и конзули,
Патриције и трибуни,
Уграбише преимућства
Краљевима и сјај круни.

Подвига је било дивних,
Величеством да зачуде:
Смјелост, храброст, љубав дома —
Такве не би већ у људе!

Колико је република
Дала Риму великана!
Колико је присвојила
Вјечном граду туђих страна!

Ал' дуж њене владавине
Художество није сјало,
Изузевши што из Грка
Пренијеше нешто мало.

Имала је за начело
Урођени печат страсти,
Да похара и зароби,
И народе упропасти.

Гријеси је постигоше
На Равнице од Фарсала,
Моћ сената и Помпеја,
И њезина кад је пала...

Иза тога настадоше
Златна доба империје:
Од вијека Августова
Сјајније га било није.

Лијепе се умјетности
Све из Грчке пресадише;
И књижевност, занат, знање
У Риму се усвојише.

Тај је вијек отац био
И Титуса и Трајана,
Марк' Аврела, мудрог цара,
Врлинама обасјана.

Царства дижу оштре сабље,
А мучки их нож расица;
Убица се мјесто цара
Неке путе на трон припа!

Империја трајат' шћаше,
Да је раскош не поткопа:
Њежни живот, мекуљави,
Преврну је и ископа.

Тај је живот узрок био
Да с' варвари у Рим слете,
Да се граду освајачу
За напасти све освете...

Као Дукља, о којој ми
Мало прије говораше,
Зидови се гордог Рима
Најпослије обурваше.

ПЈЕСНИК

Све ће папут', што на правде
Свети основ не пониче --
Тешко оном ко се банти,
И у туђе који тиче!

ВИЛА

Туђе пемој!
Своје тражи!
Грехота ти,
Вјеруј, није —

Па да ће се
Око тога
Море крви
Да пролије!

Гријех паст' ће
На грешника —
На охолог
Нападача,

Што ти бројем,
Не јунаштвом,
Све одузе
И објача.

Без разлога,
Без повода,
Но од силе,
Без правце,

У твоје се
Српско јато
Утићише
Туђе тице!

Па говоре —
— Ружно зборе —
Ругају се
Вапој муци:

„Ако ти је,
„Србе, уско,
„Куд знаш, хајде,
„Па се вуци!..“

Да се вучеш
Са својега?
Ради Бога
Боли ли те?

Те сте руке
Прекретили! —
Те баш ништа
Не чините!..

А гдје ви је
Призрен стџи?
Сарајево,
Босни глава?

И стотину
Још градова
Што имате
До Дунава?

Све то вам је
Ојађено,
Не од јучер,
Но одавно —

Подављено,
Попућено
Јадно робље
Прекукавно!

Какав ви се
Смртни грџех
Уписао
На небеса,

Те се ова
Нанасти, мука,
Ни још од вас
Не отреса?

Вај!.. Пјеснице!
До кога је?
Ах, похитај,
Ради Бога!

Од роба је
Барем нешто
Ништа нема
Од мртвога!..

ПЈЕСНИЖ

Ја ћу прегнут', када коло
Слоге сретне завргне се,
И озбиљно скоче људи
Да се туђи јарам стресе.

Ах! онда ћу на пољане
Извест' браћу и синове,
И штогођ ми државица
Боље даде витезове!

Рваћемо очајнички;
Редом ћемо понадати;
Сретни ћемо и блажени
Сви животе наше дати

Само српство да нам сице!..
Аох, српство, жељо моја,
Слатко ли бих душу дао
Тебе ради у сред боја!..

Аох, роде, разбери се!
Бога ми си соко сиви!
Ти си богат са јунаштвом
Ка' у свијет ико живи!

Ал' и слогом богат буди!
Вјерни син те твој преклиња,
Које му си прва брига
И аманет и светиња!

А ти, вило, Богом сестро,
Немој мене дражит' више
За онијем, за чим срце
Моје чезне и уздише!

Немој вило!.. јер ће јадно
Од жалости препукнути!
Тешко ли је гледат' браћу,
Кад је ланац стеже крути!

Па већ пошто не смијемо,
Језером се прошетати,
Да ми хоћеш нио о Риму
Даље, друго, испричати.

ВИЛА

Рим цар бјеше од градова,
Па се сурва у гомилу,
Пошто царâ мах преживи,
И њихову моћ и силу.

И ништа му не остаде,
До спомена, стида, срама,
И остатци гдје-гдје само
Ил' театра, или храма.

Невјерни га талих изда;
Преузиман више пута —
За много се уздизао,
Ал' га тјера судба крута.

Те једном се рећи пућаше:
Кам на кам му остат' неће,
Да би био свједок хладни
Пређашњег му вуса среће.

И Рим то је дочекива':
Рим — огњиште од врлица,
Рим — носилац величине,
Рим — гњијездо од злочина...

Па ипак се подигнуо
Из гомиле свог расана,
Иза казни заслужене
И праведног Божјег штана.

Подиге се без јунаштва
И без бојних каквих справа:
Петар, рибар из Јудеје,
Основа га, света глава.

У њем заче ново царство
На темељу од истине,
Те ће оно бити трајно,
Надврћ' првог величине.

Два се троша уздигоше
У напоред на сред Рима:
Један држе незнабошци,
Други сјаје хришћанима.

Комад леда растопи се,
Кад га јарко сунце грије:
Незнабошном трону мјеста
Сирам хришћанског било није.

Ушљед чега троши престо
Царства прими Византија;
А хришћански у Рим оста,
Да латинском свјету сија. —

Цар Константин с крстом, с крупом,
У Византу сједе граду,
И предузе над истоком
Своју царску вршит' владу.

За царем се иселише
И врише и науке;
А и квасац од слободе,
И римскога царства брукe.

За вјекова скоро десет
Цариград се измјенице
Узносно сјајем славе,
И грдио срамом лице.

У том току од времена
Цијели му исток рати;
Ал' му буше унутрашње
Понајвише биће скрати.

Ратише му Персијанци,
И Арапи и Авари;
И Срби се с њима бише,
И Илирци и Бугари.

Источно се царство просу
На комаде и државе
Све до самог Цариграда,
Трошног царства дивне главе.

И орлови и вранови
Устадоше на стрвину,
Разграбише, разнесоше
Велеможну царевину.

Српски ора' за себе је
Добар дио уграбио:
Међу морем и Дунавом
Јатом се је утибио.

Па ако си вољан, друже,
Површно ти бих причала,
Како му се ондје мала
Паселбина развијала.

ПЈЕСНИК.

Причањем се храни душа: —
Паметнога оно учи;
Али што се мене тиче,
Прича мене само мучи.

Радозналство раздражи ме,
Зашесе ме у вјекове,
Гдје под прахом прошлих доба
Тињу ствари у окове.

Какве ствари! — догађаји,
И случаји чудновати!
И врлине праотаца,
И начини непознати!

Ја сам радиј духом биват,
У времена ова стара,
Него живљет' у земане
Од обмана и превара.

Бар онамо бивало је
Карактера, чојства, части;
А какав је нас данашњи —
Да се човјек упропасти!

Право чојство махом чили,
Траг му јадном остат' неће;
Људство иде пут разуре —
К' ништавилу све окреће.

До чега је — Бог сам знаде
Те с' данашњем чојку сврну,
У лакоћу, непостојност
Те с' омаче и обрну.

Погледај га! — вкочот прави,
Врти тамо, врти амо;
Никад мира, ни без чуда
Час да један сједе само.

Потроши се у вртежу,
И момчетом већ остара;
А састав му прије рока
Људост руци и обара.

Је ли узрок вијек ови
Електризма и од паре,
Те се човјек не уврза
Већ у људе оне старе?

Као навлаш луч живота
Запаљује е обје страше;
А готов је од живаца
У маните удрит' гране.

Боже свети, Оче добра,
Људство твоје куд залута?
Најљепши је твој створ човјек —
Одврати га од зла пута!

К погибељи из свег маха,
Видиш, трчи из најбрже;
Роб је страсти и порока,
Што за перчин њега држе.

А жена му крму узе,
Њим завлада и њим млати:
Слатки су му њени ланци,
Пак нека га — нека плати!

ВХЛД

О пјесниче! — о женама
Ријеч лошу ти повуци;
А на лири умјетници
Нек ти тресну јасни звуци,

Кад се она гдје помене!
А скин' капу, пебо хвали,
Пошто су ти дрѹгу жића
Твог анђели изабрали!

Хвали небо, благосивљај,
Имаш рапга, имаш с чеса,
Кад ти није сапутницом
Тал допао каквог бјеса! —

Да ти трује кратке дане,
Да ти црне очи копа;
Да те срупи — да те није,
И срамотом да т' укопа!..

А што би се и сврћао
На домаћа зла живљења? —
И женскијех слабостиња,
И грехота и трвења?

Но кад ти је мила прича,
Говоримо о Србима,
И њиховој населбини
У овијем крајевима.

Милорад Павић, Београд

Исток рађа јарко сунце,
А и људству ту дан свану;
Па понгто се намножило,
На свакоју стрче страну.

Као пчеле с уљаника
У ројеве кад ударе,
Да кошнице нове траже,
А напуште своје старе;

И горама обијају
Са цвијета на цвијету:
И људство се са истока
Тако расу по свијету,

На племена и на братства,
Ка' западу и ка' југу;
Станише се да оснују
Отаџбину себи другу.

И српско је тако племе
Домиљело из Азије,
Иза гора Карпатскијех,
И пољима Паноније;

Па Дунавом пребродило,
За Хрватом сустопице,
Поудубље у византске
Међе царства и границе.

Ондје заче kotaц плести,
И с муком се развијати,
Па одрече Цариграду
Похлепноме харач дати.

Насташе му страшне борбе
И прегони... триста јада
Од народа других дивљих,
И од истог Цариграда.

Срб је јунак, па јуначки
Мукама је одољива:
Често пута бјен је био,
Ал' је чешће побјеђива'.

Богова се старих трси,
А Христову вјеру прими;
Јединоме сада Богу
На олтар му тамјан дими.

Па основа жупанију,
Харач ником он не плаћа;
По што више, са смјелошћу
Краљевске се круне лаћа.

Оспажује и нараста
На страх грчке империје;
А за друге комшије му
Већ ни мало стало пије.

Наста Чеслав... српство споји,
И у једну руку стави;
Гордост грчка и бугарска
Смјерно пред њим главу сави.

Ал' му срећа мало траја,
А трајат' му могла није;
Јер је круну од рођака
Он отео Захарије. —

Па га стиже правда света
У највећи јек му славе,
Кад му Маџар једне поћи
Са свом кућом дође главе.

Те му грешни траг истражи,
И сатрије трои отети,
Рад часа га народ благи
Назва: „Чеслав, краљ проклети!“

Састављено њиме српство
Након њега све се осу;
На мале се комадиће
Немилосно разби, просу.

К себи Босна!.. К себи Дукља!..
К себи Рапска жупанија!
А Посавље — Поморавље
Очени му Унгарија!

С удовима мртвог тјела
Чеславове краљевине
За грчке се измећаре
Бановине мале чине.

Једна с другом у поклаће
И у јаде и у чуда:
Свијест српског сједишења
Опет паде широм свуда!

Глад, невоље, борбе, муке,
Погранична стања лопна,
Сто невоља, сто незгода,
И преласци крстоноша:

Дуж вијека два се трпље
У краљевство Чеславово,
Док са кућом Немањића
Сину српству сунце ново!

ПЈЕСНИК

Ја сам слуша', сестро вило,
И јадујем и сад јаде,
Како народ по Чеславу
Клоцу снагом и пропаде.

А чуја' сам за некога
Далматинца Владимира,
Што одонуд амо дође,
Сред нереда и немира,

Да усрећи, да окупи,
Све што бјеше разасуто;
Да исправи српско дрво
Од невоља понагнуто.

ВИЛА

Јест, одонуд краљ Петрислав
Свога другог даде сина;
Те он мудро српством влада,
Док га стиже зла судбина.

Самуило сатрије га
И окова у тамницу,
Док му круну и слободу
И кћер даде јединицу.

С невјестом се тад Косаром
Патраг млади краљ поврати,
И Србијом илијењеном
Наста мудро он владати.

Бугаркињу дивну љуби,
А исправља краљевину:
Поче народ заборављат,
Тастову му паљевину.

Но му шурац, цар Владислав,
Издајнички живот узе;
Ма и њега Косарице
И народеке стижу сузе!

Под Драч, у ноћ једну црну,
Ка' што му је душа била,
Владимира освећава
Невидовна пека сила...

А Србију и Бугарску,
Дух враждбени што раздваја,
Василије, цар од Грка,
Тад обије он осваја.

ПЈЕСНИК

Нека вило!.. нека више!
Грозне судбе, грозна јада,
Што Србију и Бугарску,
Посвађене, тад напада!..

Зла им срећа и поклаће,
И нељубав и неслога!
Рапита обје павукоше
На се праву срџбу Бога!

Ах! — ужаса и краткоће,
И народа и владара,
Да се тако све удеси,
Једно друго да обара!..

По сад кажи — је ли српство
Већ за тим се исправљало?
И да ли је и још дуго
У синцире грчке стало?

ВИЛА

Није народ дуго стаја'
Под притиском те зле коби,
Но Војислав краљ настаде,
И све Грке једном поби.

Помога му Бог и срећа,
И морска му бура вала:
Грчку лађу пуну злата
К бријегу му вал доваља.

Натеже се Византија,
Да поврати земљу, паре;
Војислава и Србију
Да придави и сатаре.

Ордије се Цариграда
К српској страни упутише,
Са задаћом да се име
Српско једном са свим збрише.

Војска иде право к Зети
Консташтина Мономаха;
Ал' и српска ту је чека
Без бојазни и без страха.

Ту се силно сукобише
На равнице. Љепкопоља:
Војску српску, но византску,
Ту послужи срећа боља.

Те по тада не чуја се
Глас од Грчке империје:
Мирно, дуго Србин живље,
Као нигдје да је није.

Војиславов син, Михаил,
Опет посла сина свога,
Да византски јарам стресе
Са народа бугарскога.

А они га за свог цара
Из харности прогласише;
Дадонше му име Петар,
Те се не зва Бодич више.

Не траја му круна много:
Он у грчке паде руке,
У тавници Антиоској
Да подноси ропства мукe.

Од туда га стриц, Радослав,
С много труда и новаца
Ослободи преко мудрих
Млетачкијех трговаца.

Бодин му се злом одужи —
Убила га странска рђа!
А Јакшћу, супругу му,
Постигнула судба грђа!

Она му је опадала,
Све што му је близу било,
Ка' Гркиња, којој српско
Није ниша било мило.

Прикупљеног српства нешто
И опет се расу ето —
Као да је збиља племе
Ваше грешно и проклето:

Шест ли, седам владарчића
Грабише се измјенице
О напљедство Бодиново,
Размакнуто у мрвице.

Докле силни муж настаде,
Жупан један од жупана;
Имена је два имао:
Стефан зва' се и Немања.

Од кољена његовога
Седам краља краљеваше,
И два цара; сви заједно
Српством вјeka два владаше.

Међу њима свети Сава,
Ка' свијећа божја сјаје:
Примјер добри породици
И народу своме даје.

И та кућа круноносна
Народ српски дизала је —
На врхушцу славе, моћи,
Жезал српски држала је.

ПЈЕСНИК

Ирије по ми славна дјела
Стапеш ређат' дома тога,
Би ли, вило, умјела ми
Казат' нешто, тако т' Бога? —

Какав бјеше српски народ
У те славце даде наше,
У колико Немањићи
Са судбом му руковаће?

ВИЛА

Народ, је ли, какав бјеше?
Као злато, пуц поштења,
Храбар, честит, бистар, зоран —
Тврд у вјери као стјена.

Љубио је господаре,
Одан би им до причања;
На миг њихов не птеђаше
Нити главе, нит' имања.

Је ли варан кадгод бива'
И довађан до заблуде;
Подиза' се на владара,
Кад погане слуша људе —

Јест — ал' љубав домовине
Вазда му је силна била.
Летио је, да је брапи,
По крајина ка' на крила.

Колико сам видијела
Ја српскијех соколова,
Што не мога уставити
Нит' ријекā бјес валова!

Буцали су на коњима
Сваку данас вапу рјеку —
Које тужно пут два мора
Без овакве дјеце теку!..

И на коње и на ноге
Хитали су да приспију;
Пошто по то рвали су,
Да освоје, да добију.

Час их ено пут Дунава,
Час се враћу пут Солуна;
Витешки им усклик бјеше:
„Истока је наша круна!“

ПЈЕСНИК

Нека вило! — куку мени!
Што не живјех у те дане —
С тијем јатом да другујем
И на умор и мегдане!

Да ми лијес гдје нахрани
Гладног вука ил гаврана
С ону страну Качаника,
Пут грчкијех гдјегод страна!

ВИЛА

Ах! — то бјеше збиља дивно
Јато једно и јунаци!
И где гдје ме њихов спомен
У далеки земаш баџи!

Ја их гледам сад гдје језде
Наспрема-се у гомиле;
Коња су им заврнута
Иза плећа ка' од силе.

Гриве им се коњске тичу,
А пјевају даворије!..
Ко ће им се одржати?
Ко л' на пут им изаћ' смије?

Одваја се један витез
На свом хату од дружине,
На Вардара манитога
Нагони га на брежине.

Вардар вода с пјеном лети,
Брзи вал јој гору ваља;
Ал' тај витез газ не тражи,
Нит' се на бр'јег он уставља.

На бијели гуњ Вардара
Слободни му хат скочио,
С оне стране под витезом
Добар коњ је испловио.

Тада момак запојаће
Без тамбуре — изгрлице:
„Гдје сте орли и гаврани,
„И вукови и лисице,

„Што у Порим лицајете
„И без мяса и без крви? —
„Погледајте каква чета
„Пут Овчега поља врви!

„Биће хране, биће доста —
„Стрпите се мало само —
„Ушчека ли Кантакузен
„Моје смјело друштво тамо!

„Затрешће се Олимп стари,
„И Јупитер с боговима,
„И хероји и сви дуси,
„Колико их тамо има!

„Богу ћемо од богова
„Ми отети гром из рука,
„С којијем се поносио
„И одозго доље тука!

„На врх врха Хеликона
„Коње ћемо истјерати;
„Кћери ћемо Мнемозине
„Свеколике похватати!

„Па ћемо их поудаваг'
„По Србији тамо амо;
„А двије-три послаћемо
„У Дубровник од њих само.“

Март, Миневра у наш логор
Шаторе су пренијели;
Присили их, принуди их
К' нашој страни Србин смјели.

Но, пјесниче, буди харан,
И горди се и поноси!
Што ти треба да те миса'
Чак у они вијек носи?

Почем си се нагледао
И прегнућа и јунака,
Што ти славу изнијеше
Тамо горе врх облака!

Зар хероји црногорски
Икаквима изостају?
Зар пред собом — к смрти к слави —
Супарника ког пуштају?

ПЈЕСНИК

Истина је, друго мила:
Никад, ника — сад ни прије
Војске не би као моје
Од вјекова одважније!

Вазда ћу јој харан бити;
Капу ћу јој скидат' с главе —
Руке су ми њене свиле
Челом вјенац бојне славе! —

ВИЛА

Па сад зар би
Да се леже
На лаворе
Задобите?

Сад, кад ланац
Лаче стеже
Руке т' браће
Јадовите?..

Ах! — видиш ли,
Повјест како
Све биљежи,
Све набраје? —

Вјерно добро
И зло свако
Пасовима
Пас предаје!

Но још једном
Нек ти јекне,
Докле можеш,
Труба бојна!

Нек ти оштра
Сабља звекне,
И завргне
Сретна војна!

Па што буде!..
Горе неће
Бити, него
Што је сада...

Љешним дјелом
Душаније
Насилник ти
Силом влада!

Испери се
Па зенђије,
Па погледај
Око себе:

Како ти се
Српство слегло,
А све с падом
Гледа тебе!..

Прегни!.. умри!..
Није фајде;
Животарит'
Није твоја;

Но на коцку
Живот, круну,
Одлучнога
Врзи боја!

Па што Бог да,
Мирков сипе!
Од смрти је
Живот гори,

Ови, којим
Сад се живи!
Него устај
Па се — бори!

Ово ће се поштом,
Гид устане ова ружа,

Па' кад ми се мила народ
Од сивајне пречи муса!

ПЈЕСНИК

Доста!.. немој!.. немој више!
Сад не јецаш; — ту је доста!..
Него причом од старица
Гдје 'но, друго моја, оста?

ЗХЛА

Ми смо, друже, останули
Српског бића на час давни,
Кад Србијом завладаше
Немањићи ваши славни.

Рашки један жупан мали,
Тихомилом те се звао,
Порекло је кући овој
И напљедство цeko дао.

„Брзоноги“ звали су га,
По хитроћи лаких нога;
Јер у лову звјерку сваку
Цјепнице је стићи мога.

Градињи је оставио
У напљедство земље пешто,
Коју ова с умјештином
Увелича брзо, вјешто.

А другијем жупанима
Мах одузе и области,
И потчини и поткуни
Доста жупа својој власти,

Да би био у сред земље,
Стб пренесе државице
На увору у Морачу
Бистрих вода од Рибице.

Први син се ту родио
У Градиње у жупана;
С имена га два крстише —
Зва' се Стефан и Немања.

Он, кад узе власт у руке
Нагом смрти свога оца,
Дјело створи чудо брзо
Најретнијег владоца.

Сабра народ сав под руку,
На племца испредвајан;
И створи му у народе
И положај и глас сјајан.

Цар Манојил дарова му,
Још кад бјеше у Тошлицу,
Комад земље што жељаше —
Прелијену Дубочицу.

Што би српско у Хрвата,
То му ош повратише;
Бокељи му са Котором
Сами под свут приступише.

— Без Боке је српство било
Ка' цвјеста без ђердана,
Или момак без челенке,
Ил' без коња од мегдана.

Ах — дивна је српска Бока!
Може Босфор да засрами!
На свој земној површини
Чиме она да се сравни?

Колијевка то је слава
И јунака и радиша;
Љуцкоћу им не би наша,
Да би цео свјет обина.

Нјени смјели витезови
Лете морем, сухим лете;
Ал' крај родни никад — никад
Заборавит' они неће.

Колико их к дому вуче
Ваздух и крв, аманети,
Преданија и старине,
И хиљада веза свети:

Толико их њежно маме
Анђeosки лик им жена,
С којег су на глас биле
Из најдаљих из времена.

Родољубљем Бокијељка
Падахљива мужа, сина,
Кад га справља да јој тече
Хљеб поштећи из даљина.

Од ње нема домаћице
Нити боље, ни птедније;
А чштоћом и поштећем
У накрет је боље шије.

Затим Босном свом завлада;
А кад неста Манојила,
Војска му је са Призреном
И Ниш бјели освојила.

Пошље узе Далмацију;
Дукљу круни присвојава;
Град за градом примора јој
Сустопице освојава.

Пошто српство саједини,
Пуно снаге и поноса,
Назив краља ласкав доби
Од Фридриха Барбароса.

На уморен силним радом,
Пуним славе и успјеха,
Одлучи се да при цркви
Крајак мирни жићу чека.

Сјајну круну скида с главе,
Стефану је сићу даје;
А завјешта, да Вукану
У тал Зета сва остаје.

Под именом Симеона
Монашески сан узима;
Његова га задужбина
Студеница у храм прима.

Отолен се премјестио
Код атонских калуђера,
Гдје се тврдо од вјекова
Православна чува вјера.

Ту у старе своје дане
Хилендар је сазидао,
Гдје молитве за синове
И народ је подизао.

Дуги, слави, сретни живот,
У тишини ту свршаје;
А спомен му оста вјечни
У најдаље нараштаје!

Сабиратељ српске земље
Бесмртност је задобио;
Колико је задужбина
И црква саградио!

Он уништи богомилство,
И грешне му књиге спали;
А племства му привржници
Те јереси с њом су пали.

Након њега сина два му,
Стефан и Вук свадихе се:
Од наслѣдства млађи хоће
Дио већи да понесе.

Те у народ — оцем скуњљен —
Он крвави пож унаша,
И са руком Кајишовом
На братску се круну маша.

С договором и помоћу
Од Хрватâ и Маџарâ
Отечеству јадном своме
Утробнице — изрод пара:

По друкчије Бог одлучи:
Брат им трећи свети Сава,
С измирењем ове браће,
Тој недаћи на пут става.

И на престо, њиме вјенчан,
Стефан оста сам да влада;
Но Андрија, краљ Маџарски,
И Хенрих га цар напада.

Бјеху дошли до покоља;
Него опет свети Сава
Са успјехом сретног мира
Бојши плач им уништава.

Ожени се из Млетака;
За њим бјеше красна дјева,
Властелинка из Дандолâ,
Благородна крв Дуждева.

Па подиже храм велики,
Жичу, славну задужбину;
За тим неста — па му круна
Радославу оста сину.

А ови се с непокорства
Великапа уклонио
У Дубровник, одакле га
Свети Сава повратио.

Па га тихо паговори,
Да замјени бурне дане
Са мирноком гдје у српске
Многобројне самостане.

А брата му Владислава
На престолу узвисива,
Ком се пебо са побједом
Над Грцима осмјехива.

Јер Анђела он Јована,
Цара грчког братучеда,
У својијем синцирима
Као цуког роба гледа.

Он би знатап и по томе,
Што са страце зивцу људе,
Да краљевства богате му
Некопају разне руде.

Краљ га Урош замјесива
На престолу праотаца!
Но на њега татарска се
Из ненада сила баца.

Скоро полу краљевине
Опусти му и опали;
Хорде дивље у Србаља
Тад пађоше отпор мали.

Затим живље у тишини
С Дубровником, с Унгаријом;
И с Грцима живље у мир,
И с охолом Бугаријом.

Но зла срећа прискочи му,
Када узе Баадужица,
Братучеду грчког цара,
Која два му роди сина.

Урођени дух отмице
Старијега Драгутина,
По склоности ујчевине,
На свог оца диже сина.

Урош у град Драч се маче,
И без моћи и без круне;
Благосивља парод српски,
А старијег сина куне.

Краљ Драгутић злочест поче
 Да Србијом тада влада;
 Али грозна грижња душе
 На младо му срце пада...

— „Аох! да сам причекао,
 „Па по Божјем да сам праву
 „Врга' круну мога оца
 „На несретну своју главу!

„А овако — што ми хоће?
 „Црна ми је власт и круна!
 „Срџба сјенке родитељске
 „Душа ми је јадна пуна!..

„Милост, оче мучениче,
 „Несретноме даруј сину!
 „Осмјехни се првој срећи
 „Твоме тужном Драгутину!

„Да те могу повратити
 „Из прогонства и из раке,
 „Па да с душе и из груди
 „Скинем бреме грижње јаке —

„Сто живота и сто круна,
 „Кад бих има', бих ти дао!
 „А вјернијем сином, слугом,
 „Навијек ти бих остао!“

Тако тужи и каје се
 Краљ Драгутић у свом јаду,
 Па предаје, теготну му,
 Милутину братау владу.

Не би л' сјенку родитељску
 Ублажио и небеса,
 Од круне се и живота
 Свијетскога он отреса.

Са ужетом од кострети,
 Мјесто златног свог појаса,
 По кошуљи од струње се
 Омотаје око стаса:

Да му души лакше буде,
 Муке пати, грјех откаја;
 А Бог знаде — хоће ли му
 Грешна икад гадат раја!

Иза зла се добро јавља;
Пошље ноћи дан освиће;
Судбе боље и за народ
Ево и за Немањиће!

Краљ Милутин сретно поче
Са Србијом управљати;
Прва брига би му — јемство
Сусједима за мир дати.

Да би народ развија' се
И стекао благостање,
Сам остави задјевице
И криво нападање.

Срб у српском дому своме
Изобиљно живијаће,
Краљ Милутин над сретнијем
Српством сретно краљеваће.

С Дубровником и са паном
Дуги мир је одржао;
С Маџарима у сугласност
Све од краја он остао.

А с Грцима свађао се
Због несретне вјеренице,
Што испроси тек по гласу
Преко књиге посланице.

Палеолог када приста,
Да кћер да' му и заручи,
И посла је сватовима,
Милутин му тад поручи —

Да је неће; сјај господство
Принцезе га грчке страши;
Раскош такви да не могу
Обичаји сносит' наши.

Изговор је чудан био,
Ил' оправдан, или није —
Свакојачко он до рата
Сад доводи земље двије.

Брат несретне вјеренице
Војску води, да част свети;
И разјарен на граници
Цун освете летом лети.

Ал' га срећа у праведној
Тај пут срџби не послужи;
Но се опет широј Србије
С Татарима он удружи.

Те велику част краљевства
И сам Призрен опалише;
А на бистри Дрин га Срби
Са успјехом уставилише.

Поглавара татарскога,
Црноглавог војеводу,
Срби туца посетију,
И баце му љепи у воду.

Иза тога неколико
Завист среће зла порађа:
С тога Шишман, вођ бугарски,
Хоће с краљем да се свађа.

И сваде се два сусједа:
Милутин га пођеђива;
Па колико зло бугарско
Краљ добитник сажаљива —

Руку кћере своје Педе
Шишманову сину даје,
Као јемство пријатељства
Међу њима да остаје.

Иза тога по злу сваком,
Да би Грке ублажио,
Он ј' у цара Андроника
Симоциду испросио.

Какво бјеше то чељаде!
У сва царства друге нема —
Ка' та млада Византинка,
Што е' за кревет краљев спрема!

Са собом је доцијела,
Уз сву дражест сјајна лица,
И недаћу брачне среће —
Памјери се бесплодница.

Ушљед чега Јерица јој
Мајка поче конце плести,
Да би могла сина свога
На престолу српском сјести.

Краљ Милутин сина има
Од његовог првог брака;
Слику праву дивног књаза
И војводе и јунака.

Ал' усливом младе жене,
И пунице наговором,
Краљ Милутин хоће сина
Да најдене свога збром,

Да уступи своја права
Синовима Андроника;
Или ће га протјерати
Као каквог одметника.

Син се срдну, а племство му
И властела сва прискаче;
Међусобна у Србију
Крвава се борба заче.

Ал' краљева снажна рука
Пашљедника побјеђива,
И ка' простог одметника
Строг отац га ошљенљива.

Па га сиђеми у Цариград,
Да тамнује у тамницу;
Слјепи Стефан вође узе,
Свог Душана и Душицу.

На то племство и свештенство
Краљевоме скуту трже
С молбом — сина и унуке
Да поврати из најорже!

Смилова се краљ и отац —
За Стефана поручује;
И у души радује се,
Да свог сина помилује.

И врати се јадни Стефан,
У обадва слијеп ока;
Ал' га туга пред повратак
Стиже једна предубока.

Слијепоме два су сунца
До тад сјала у тамницу;
Видјело му јасно бјеше
У Душана и Душицу;

Угасну му сунце једно;
Душицу му смрт отима,
Те мрак тежи родитељског
Његовог се срца прима.

Милутин је велик био,
И муж мудар и одважан;
И за народ мучећи се,
Уснио је — бити снажан.

Ал' са сином несугласност,
Држим, да је другог вида;
Што би њему, рад шурева,
Нашљедствену круну скида?

Ко зна?... можда с пушицом је
И за себе преговара?
И с мудријем Грцима се
За источну круну вара?...

Свакојакo сујета је,
Ил' слијена љубав била,
Узрок свађе, што је оца
Са Стефаном завадила.

Грехота је у сва доба,
И у нова и у стара,
Суд изрицат', без чистине,
На једнога господара!

Па кад ништа даље не знам,
Овдје ћу се уставити
Па час, кад ће Стеван оца
На престолу замјенити.

Милутин је штедан био —
Брв му српска бјеше драга;
Да уштеди капљу више,
Он не жали свога блага.

Без невоље, чувао се,
Да кап једну не пролије;
Па војнике туђе најма,
Да се за њег туђин бије.

Имао је под свој барјак
Са свих страпа најамника:
И Француза и Швајцара,
И пјешака и коњика.

Силни, зорни и држани
Корисни су њему били;
Ал' кад Стефан стаде владат',
Они су се побушили.

Мало им се учинило
На длан примит' српско злато,
Но Србију ста да хара
Разуздано оно јато.

Краљ их нови брзо свлада;
Нешто од њих задржава;
Оно друго — оно горе —
Из државе отјерава.

Драгутинов син, Владислав,
Иза тога напада га;
И њему се нешто крива,
Док црнога цађе врага.

И брата му Константина,
Дух злочести наговара,
Да му сваке нецриликe
У почетку владе ствара.

Бјеше чете подигнуо,
Стефанове исте чете;
По на бојно поље с братом
Смрт праведна њега срете.

Кад чу за смрт Милутина
Цар Бугарски Михајиле,
Без љубави на сирам Неде,
А слијече пунај силе —

Одиву је Нењањића
Без повода одагнао;
Без обзира да л' ће Српству
И роду јој то бит' жао.

На ка' момче руку проеп
Къере млађег Андришика,
Прелијепу Теодору,
Што истоку бјеше дика.

И то му је мало било,
По с' Грцима преговара,
Да на краља и Србију
Рат поведу оба цара.

И војске им смијешане
Код Велблужда починуте; —
И паприје ходит' шахау,
Да краљевство српско сруше;

Но их Срби дочекаше;
На њину је страну правда —
Сила грчка и бугарска
Под мач оштри српски пада.

Тог стравичног јунак дана
Краљ је Душан млади био;
Веле, да је својом руком
Михајила погубио.

Бој се сврши на част Срба;
А Струмица мутна лети —
Мутна шуми и крвава
Од жртава зле памети.

Сестру Стефан своју Неду
У Бугарску онет враће,
Гдје се више сумњат' неће,
Да л' вриједне има браће.

А сина јој Александра
На бугарски престо меће;
Ка' с добријем сестрићима
И сусједом он живјеће.

Све су ове неприлике
Са успјехом савладане;
Ал' будућност краљу спрема
И још много теже дане.

Покрај мањих задјевица
Истих Грка и Маџара,
Дубровник му кад и када
Неприлику коју ствара.

Ал' се с мудрој републиком
Опет братски краљ нагађе;
Да јој коју повластицу,
Кад за опште добро пађе.

Но га жалост веља чека
У његове старе дане,
Те му тугу за вид очни
И срчане врјећа ране.

Са Гркињом, другом женом,
Оп Сишицу сина има;
Па краљица — пошто по то —
А у пркос свим Србима:

Хоће сицу да зајемчи
Круну с главе Стефанове,
И у закон од напљедства
Да основе стави нове.

Краљ ли био како силян,
Или други ко му драго,
Тај је паски погинуо,
Па да има свјета блага —

Ако женску папучицу
Мушком ногом не погази:
Тог чекају многе бруке
И срамоте и порази.

Што је жена? — Али нећу;
Знам што сам ти говорила...
Жена, је ли? — Ах, жена је
Много зала учинила! —

Народ племство и свештенство
Душанова не да права,
По на краља и краљицу
Једнодушно сваг устава.

Из двора је Неродимље
Краљ с краљицом умакао;
Ал' у Петрич — у руке је
Устаника брзо пао.

Би одведен у Звечане,
Гдје без знања напљедника
Војска уби тужног краља,
Као каквог одметника.

Каква грозна судба стиге
Доброг, мирног владоца! —
Што поднесе, што дочека
Од жене му, сина, оца!

Од постанка до нестанка
У прегоне и у чуда!..
Он подиже храм велики
И љепотом на глас свуда.

Дочанска ће велељепност
Остат' вагда српству дика;
И име ће свето славит
Звечанскога мученика. —

Душан сједе на престолу
У свом двору у Свечину;
Од народа и свештенства
Сабрао је ту скупштину.

Па се круном протаца
И порфиром краљ окити;
У свакога ули наду,
Да ће силан и прав бити.

Пограничне задјевце
У бризи га некој дражу
Из почетка, па га често
Од нутрњег рада тужу.

Рим, Мацаре наговара
Да с' у српске после плету,
И лет младог српског орла
Што гођ мало да помету;

Али Грци и Бутари
И Мацари и Рим сами
Нагнаше се на дјетића —
Не усјеше ни цри' ками.

Све растјера, све растуче;
У сујезде страх улива —
Град за градом грчке прима,
И сам Солун околива.

Бановину Босну царча
Сву на своје војеведе;
А грашце државе му
Два му мора куњју воде.

Заман Оркан војску дава
Тасту своме Константину,
Кад краљ млади погибију
Сиреми Грку и Турчину.

Ал' нехарши Кантакузен,
Ком је Душан помагао,
Све доклеп се грчког трона
Из прогонства докопао:

Подстица' је изновице
Запад, исток и комшије;
Но с успјехом млади краљ се
Па све стране земље бије.

Сад с Лудвигом мађарскијем
Копља лопти на Дунаво:
Од сјевера међом ставља
Те ријеке њедро плаво.

Па ето га с јунацима
Гдје Биоград попуњава,
Да се Мађар од напада
Па Србију устручава.

Дунав плави и два мора
Пространу му земљу квасе;
Царским вјешцем чело кити —
И Цар српски он назва се.

Па када би одахљива'
Од оклопа и од штита,
С науком се би бавио,
И многе је књиге чита'.

Дознао је да је темељ,
Моћ и сила свих држава —
Правда кад се овијана
Народима у њих дава.

Те законик саставио,
Који сваког заштитијава —
Сиромасу и богату
За правицу јемства дава.

Храмовима дивног царства
Самосталну ставља главу
Да патријарх на олтару
Српском Богу поје славу.

По томе се одлучио,
Да посјети Дубровчане,
Што захвалећ мудрој раду
Свом проведе сретне дане.

Примају га кнез, властела
Као госта омиљела;
Сва је мала република
Да га сретне измиљела.

Он се диви сретном граду,
И богатству ту што сјаје;
Из харшости тог дочека
Мљет са Стоном Цар им даје.

Видио је том приликом,
Да се лежи све у сили;
Радом су се и вјештином
Дубровчани прославили.

И њихов је савез тражен
Од држава великијех;
Помоћ њина није била
На одмету најјачијех.

По излету томе малом,
Мислио је сједјет с миром,
И излит му благодати
Цијелијем царства широм.

Него онет сплетке грчке,
И немири и трзања,
Унутрашње њине борбе,
И гдје која нападања —

Одлучише силног Цара,
Да он лично ред постави
У развратном Цариграду,
Од истока свега глави!

И у мисли да ће сјести
На трон сјајни Константина,
Са краљевском круном круни
Он Уроша свога сица.

А државу раздијели
За војводе на области,
На укупно сви да буду
Под Уроша краља власти.

Иза кобног тога чина,
А пуц тврдог поуздања,
Попито војску силну скупи
Из царства му са свих страна!

Цар ће Душан узјахати
Пред том војском, коју пије
Још Балкански полуострв
Бјешње гледа и зорније.

Македонска плодна поља
Задрхташе под копита;
Како цеће? — с којом жељом
Пут Стамбола Србин хита!

Као крила да је стека'
Сваки јунак журно јаше!
А на змаја што их води
С поуздањем погледаше.

Ја сам оног истог пута
У логору вашем била:
Дању сам се изнад војске
На бијела крила вила!

А ноћу сам ноћивала
Под шатором ког гусдара,
Што на славу и побједу
Чаром пјесме наговара.

Тако смо се помињали
Од конака до конака;
Весели нам дани бише,
А весела и ноћ свака.

Под Деволи једно вече,
Премда трудног није било,
Да се мало отпочине,
Шаторје се поперило.

Каква треска и играње!
Какве пјесме! каква хора!..
Једва их је утишала
Са истока рујна зора.

Па та силна младост заспа
Теке мало у свањуће
По ливади мирно, слатко,
Ка' у своје да је куће.

Неки лежи без оклопа,
Други ошет с оклопима;
А сви расап Цариграда
У својима виде снима.

Сунце их је разбудило,
Ал' је нешто потавнило,
И мало се задоцнило,
Ил' за облак посакрило.

Суморан је даш свануо,
Суморан је и стан цједи;
Не пјева се више пјесма,
Нит' ко црни, ни бијели.

Ни цареви пернатури,
Нит' његови доглавници,
Нит' војводе, нити слуге,
Нит' од службе коњаници —

Као јучер не лећаху
Око царског сад шатора:
Ваљда нешто необично
Збивати се под њим мора.

А његови хитри коњи
Вриском вриште, отржу се;
И гласови од керова
По догору раздежу се.

Лахорова лаких нема
Алај барјак да развију;
Неке птице као чавке
Над догор се цареки вију.

Свак му гледа пут шатора,
Сваког кобна слутња стеже;
Док Вукашци с три војводе
Из најбрже у њ' уљеже.

Шта је?... шта је?... Боже шта је?
Свако живи питат стаде —
Док тробојни барјак с орлом
На ливаду роспу паде!

А делеци од војвода
Свилен шатор растресоше;
У тисућа осамдесет
Срца тугу изнесоше!

Шта је било — већ свак знаде.
Једногласно свак закука;
Свако јади, свако плаче,
Сваког спона тешка мука.

Ту с' јунака коса трза,
Парају се мунка лица;
То већ није збор орлова,
Но поворка покајница.

Од јада се коњба ломе,
Сабље бритке пребивају;
Сви су нагли мртво тјело
Да царево целивају.

Главари су окупљени
Сјетно сјели на ливаду:
Изгубљени, погинули,
Напустили сваку наду.

Вукашин је међу њима,
Лазар, Деан, син му Жарко,
И Војислав и Никола,
И Југ-Богдан с' старим Бранком.

Питају се: што ће сада
Од велика зла општега,
И без Цара, и без вође,
И од рата и од свега.

Вели Лазар: „Ја бих, браћо,
„К Цариграду да хитамо;
„Па да нашег у Софију
„Саранимо Цара тамо!

„Нема љепше укопнице
„За нашега Господара
„Од Софије — задужбине
„Источнијех славних цара!

„Гдје мишљасмо крунисат' га,
„Свем истоку да царује,
„Ондје пак му бар јупачки
„На вјекове прах вјекује!“

Југ се Богдан са Лазаром
У тој мисли саглашује:
У Цариград да се носи
Царско тјело — мило му је.

И још рече: „Да с' поручи
„Из најбрже за Уроша,
„И очину власт над нама
„Да прихвати — чим би доша'.

„Душанова да ми сипа
„Послушамо ка' Душана;
„Па управо к' Цариграду
„Ми сви за њим — он пред нама!

„Јер царева сјенка би се
„Па нас свијех расрдила,
„Кад се не би сада овдје,
„Моја миса' усвојила:

„А ево нас пред Цариград!
„Повратишта дома није,
„Нако веља да је штета,
„И за образ најружније!“

Но, пјесниче, кад ти причам
О несретном том случају,
Све грозоте оног чара
Преда-мном се размотају!

И сад виђу Вукашина
Са Плакидом гдје шапуће;
Гдје вијеке наговара
Моћи царске на расуће!

Па ће рећи: — „Сви сте чули
„Умирућег вођу Цара,
„По којој сам именовао
„За врховног поглавара.

„Док Урошу предам владу
„И оца му завјештаје,
„И над војском и над вама
„Управа ми сад остаје.

„Па ја држим, да је боље
„Оканиг' се Цариграда,
„И ми дома да идемо,
„Па да ђаво у њем влада.

„Ти, Лазаре, имаш Сријем;
„Ти Захумље, Војиславе;
„Деан, Жарко, на чело су
„Македонске од управе.

„Ти, Никола, жуџан јеси
„Касторије и Трикале;
„Ти, Плакида, имаш Охрид,
„И још неке жуџе мале!

„Ти, Богдане, куд би хтио
„Још са твојом снагом старом?
„Беппе ти је живјет с миром
„Међ' Серезом и Вардаром!

„Бранко, Гојко и Угљеша,
„Што би хтјели ви тројица?
„Мале су вам зар области,
„Ил ви ј' уска поткутњица?

„Ти се, Буђо, пешто ердиш,
„Као да ти право није?
„Ти при двору бићеш исто,
„Оно што си био прије.

„Свијема је вама дивно;
„Сви по себи цари мали;
„Но видите какво бреме
„Послова се на ме свали!

„Ал' што ћете? — Цар је тако
„На самрти одлучио;
„Вољи царској и посмртној
„Противит' се ко би смио?

„Те с' тога се опремајте
„И још ноћас да се креће —
„Сјутра дома; к Цариграду
„Ова војска ходит' ћеће!“

Па кад нови дан осваћу,
С мртвим тјелом војска крену;
Не, не — ах! — не к Цариграду,
Но к' Србији и Призрену! —

А на пустом ја заноћих
Под Девели пољу сама;
До поноћи Богу сам се
Обраћала с молитвама:

Да запитити српски народ,
И цареву душу спасе;
Докле коло злих духова
По поноћи разигра се.

Стара српска несретница,
Неслога се разиграла,
И у хоро браћу своју —
Раздоре је све позвала.

Од грдила тога скупа
И задаха пакленог
Побјегла сам прије зоре
И исхода сунчаног.

Тужна, јадна и жалосна
У Зети сам добјежала,
Гдје сам горе за грђијем
О Србији набрајала!

Слушала сам, чим је војска
Сахранила свога Цара,
И Уроша прогласила
За српскога господара:

Сва је прела тамо амо;
Свак на своју страну стрче —
Душанову јуначком
И песретном царству мрче!

Великани ти се тјеше —
Себичност их миче глуна;
Ни обичног родољуба
Не ваљају — сви ускупа.

На жалосну самосталност
Области им сваки смјера;
Свак би готов одврћи се
Царевине од стожера.

А млад Урош моћи нема,
Ни мудрости, нити духа,
Разузданост да приведе
И до реда и послуха;

Но се наша' без никога
На кормилу српске лађе,
И свједоком жалоснијем
Међусобног зла и свађе!

А с поља га нападао,
Наговором опет Рима,
Краљ мађареки Лудвик — хоће
Нашљедство му да отима.

По још свјежи мах Душанов
Краља врати мађарекога,
Те ни корак не очени
Од земљишта тад српскога.

Сипиши му стрицу даше
Војску Грци и Бугари,
На синовца пејакога
И Србију да удари.

Но и томе одоље се:
Сишипа се грдан врати,
Да се каје што му хгједе
Отечеству свом да рати.

Затим с југа власници га
Заусопке напуштају:
С областима цијелима
Невјере се те предају.

Изновице Грк с Турчином
Па Србију нападају,
Ка' гаврани — да Уроша
Младог царство распачају.

Но остатци духа, среће,
Великога покојника,
У груд'ма се нахођаху
По гдјекојег још војника;

Те се свему одољива
У тренутке тих недаћа;
И Србији когод рати,
Грдан с ње се дома враћа.

Још домаћим злотворима
Да се може одољети,
Расап би се отклонио,
Царевини што пријети.

Но несретни Букашин се
Потконао царства срећи:
Од свих царских преимућства
Отео је дио већи.

Ко Урошу вјеран бјеше,
Зликовац га тај отклања;
А својијем присташима
Он њихова мјеста храња.

Сам биједни Урош оста
Са именом празним цара,
Кад се они нас попиње
За српскога господара!

Пошто видје на чему је
Моћ, углед му и држава,
Да побјеже код Лазара,
Сиромах се одлучава.

Но ни милост, ни помоћи
Сријемски му кнез не пружи,
Да се против Вукашина
С њим одупре и удружи;

Но се враћа ка Призрену
Без падања и успјеха;
А ту судба најгрознија
Несретнога цара чека.

Не би доста Вукашину,
Ком' краљевство Душан даде,
Да му сина злотапшна
И осами и покраде:

Но га у лов још заводи —
Да му царску крв пролије!
У злоковцу Некудиму
Најпошље га он убије! —

ПЈЕСНИК

Гдје сте, дуси осветници?
Гдје си, правдо светог Бога?
Свети цара, народ свети
Од крвника крвавога!

Кућо славна Пемањића,
Ето ти се траг истражи —
Теби, која два вијека
Српство снаја, српство снажи!

Гдје су твоје војевode?
Гдје ти свеци, гдје јунаци?
Гдје је Душан? и сви гдје сте,
Да се грешник у хад баџи!

Јел' Вукашин грешан само
Свијеће ти утрнућу?...
Или има помотњика
На те, кућо, у расућу?..

Загрмите, Немаљки,
С апатомом на грешнике;
Али народ поштедите —
Куните само издајнике;

На ми сада дозволите,
Завјековној покојници,
Да в' орошен сузом в'јенац
Руком ставим на гробници!

А у вјечност и блаженство
Сјећајте се правих душа,
Подвиге ви што пљедине —
Ко вас љуби, ко вас слуша!

ЗИЛА

Хоћу ли ти даље причат'
О поворки дугој зала,
Што је судба над Србијом
Немилосно завезала?

Или ћу те поштеђети
Од сијете и јадања,
За народне тешке муке
И пропаст му и страдања?

Или ћу се на лагаша
Крила моја ударити,
Па се гдјегод око Зете
У пептери којој скрити?

Од Немаље до Уропа
Да ти нижем славна дјела,
И да из ње не излазим,
Пити гледам дана б'јела? —

Док се опет царство споји,
Док се други Душан роди —
Доклеп ти се цио народ
Не састави у слободи?

ПЈЕСНИК

Не штеди ме, дрүго вило! —
Народно је срце моје!
Какве муке нове, старе
Записане у њем стоје —

Би се друго самрвилло,
И препукло у мрвице,
Да крепости у њ' не храним
Божанстене узданице!

И ја нећу, нити могу,
Никад, никад вјеровати,
Да мој мили народ неће
Добро једном дочекати.

Он је често посрћао,
Посрнути и још може;
Ал' његовом силном духу
Бог ће једном да поможе.

Гроб што душман њему спрема,
Сад бијесан и у срећи,
Ако Бог да -- он ће први
Са покором у њем лећи!

Животан је српски народ,
И још су му дуги дани;
За зло злијех — а за добро
Човјечанства Бог га храни!

Па што би се онда крила
По пештера у планине?
Него народ мој слободи
Са облака̂ из висине!

Свакоју ми душу пази!
Гусларе ми надахњивај!
Па о скорој и о бољој
Будућности, дрүго, снивај!

А међутим без зазора,
Да ли ће ми тешко бити,
Причај даље по Уроцу,
Што ће народ претрпити.

ВИЛА

Твој је народ лавске ћуди;
Опази ли крви, меса,
Глас му простор у пустињи
И све што је живо стреса,

Док на једном не удари
Очигледно, дрско, смјело,
На све благо и чуваре,
И на цјело једно село.

Па кад ти ме шаговараш,
Да га пјесмом надахњивам,
И о бољој и о скорој
Будућности да с њим сивам:

Дед ти мало, о пјесниче,
И војводи, и главару,
Острви га с мало крви —
Наклоност му тргни стару;

Па сâм ћеш се зачудити
Животу му, моћи силе,
Када би му лавске страсти
Крв и месо раздражиле! —

ПЈЕСНИХ

Ко зна, вило, што ће бити,
Дни и ноћи што доносе?
Изубаха крвљу често
Зелена се поља сресе!

По сад казуј, је ли круна
Вукашину сретна била?
Или му се, убојици,
На тјемени размрвила?

ВИЛА

Отетом се крупом шије
Дуго Жура поносио;
Чело му је брзо худо
Ливец тогуз распучио.

Бјеше злобан; таман сио
На престолу пуну славе,
Који бјеху уздигнули
Немањићи, мудре главе,

Па се у крв и зло дао:
Не мири га мјесто свето,
Као 'но ти што се вели:
Што ј' отето — то проклето.

Тјера племство и затуца,
Ка' скитачу кад запаце:
Кад је јачи — нарадиј' је
Властелина да напане.

Без обзира на заслуге,
Кроз вјекове добивене,
Махом оће она сорта,
На кућиће да пождене. —

Галипоље бјеху Турци
Мало пред тим освојили:
Отолен се у Једрени
И Филиби утврдили.

Ту скунише вељу војску,
На Србију да ударе;
И ето је на Косово —
Мучки дође иза Шаре.

У великој неприлици
Вукашин се opak нађе,
Па властелу запомога —
Од једнога к' другом зађе!

Ко се не би одазвао,
Када роду пропаст прјети?
Ко ће прије од властеле
На Турчина да полети?

Са свакојег српског краја
Властела је сва тренула,
И за злијем Вукашином
Пут Косова окренула.

Књажеви су ту Балшићи,
Сијерчићи, Орловићи,
И бошњачко старо племство,
И поносни Љубовићи.

Не за хајтер Вукашина,
Него дома ради спаса,
Српско племство на Косово
Ка' орлова јато ста̀са!

Бој почеше с Азијатом,
Чим досијеше сложено, снажно;
А Турци их дочекују
И јуначки и одважно.

Погоне се по Косову
Срб и Турчин горе доље;
У том боју најпрвومه
Срб Турчину преодоље.

Тисуће је таман тридест
Пало силних Азијата;
А и Срби пет тисућа
Рачунају мање брата. —

Разбјен Турчин пут Бугарске
Отиште се с остатцима,
Но Срби их сложено прате
Све у истим корацима.

Нагнаше их на Марицу,
Но газ Турци погодише:
С ону страну ријеке их
Већ отолен не гонише.

Уморни су — понадаше
До обале по равници,
Да поћ једну отпочину
И пјешаци и коњици.

Па у јутро да поране,
Да душмана даље гоше
До под само Галиноље,
Па у море да утоне.

По друкчије би суђено;
Разбивена турска сила
У поноћи прибрала се,
Па на Србе ударила.

Изубаха у сан тврди,
А под завој ноћи црне,
Као муња из облака
На ноћиште српско грне. —

Наста сјеча у мрак густо;
Ко ће видјет' ко надјача?
Вику, цику урнебеса,
Превлађује клепет мача.

Срб узмиче пут ријеке,
Ал' јој на гџаз не погађе,
У шлов многи уложио,
Да животу спаса нађе.

За чојка се човјек хвата;
Кога оштри мач не коси,
Тога бујни вал Марице
Ил' завије, ил' проноси.

Румени се зоре зраци
На истоку зачудише,
Када лице Маричино
Руменије опазише!

А побједом јучерашњом
Овјенчана војска цеће,
Те зракове већ гледати,
Нити сунца, Божје свјеће!

Један чопор само од ње,
Те је с муком превливао,
С Вукашином с ове стране
У дивље се бјегство дао.

Па несретни тај остатак
Не зна гдје је не зна пута;
И онако, гдје ко хоће
Сам по вољи својој лута.

И Вукашин грешни исто,
Од грмена до грмена,
Потуца се с једном слугом,
Докле доспе до Чрмена.

Под бременом труда, јада,
И жеђа га страшна мори;
Ка' за круном што жедњаше,
Утроба му ватром гори.

Па кроз шуме и планине
Лута као звјер манити,
Не би л' врело опазио,
Да би мога' с њега пити.

Нема воде!.. на у јаду
Под једном је јелом сио,
А очи је пут Марице
Са бријега управлио:

„Еј, Марице, пресахнула!
„И рибе ти поцркале!
„Жао ми је добро на те,
„И на твоје плаве вале!

„Браћу си ми подавила,
„Мога Гојка и Угљешу!
„Млого Срба; и од племства
„Половину и то — љешу!

„И с њима сам трудно мога'
„Правдати се за Уроша,
„Ког ме сјенка осветица
„Свуда прати, куд бих поша'!

„И сад ми се чини, да се
„Око ове јеле мота —
„Круну тражи, а мач трза
„Врх главе ми и живота!

„Амо, слуго! држи Цара!..
„Ево круна, дај ми воде!
„Ах, помагај! — Урош хоће,
„Да ме овдје сад прободе!“

Па се свали покрај јеле
У трзаљу и грозници,
А Никола више њега
Топуз држи у десници.

На прси му Немањића
Грб опази под кошуљу,
Па топузом у врх главе
Ону грешну стуче хуљу.

По поразу српске војске,
И по смрти Вукашина,
Стиже народ свака мука,
И невоља зла судбина.

Ударише неродице,
Неред, муке, глад и вуци,
И болести и зло свако,
Помор страшни, и хајдуци!

На гомиле народ лежи
Несахрањен на улице,
Без помоћи, ни молитве,
Нит' хришћанске укопнице!

И папчад су подивљала,
Нападају на све стране —
И домаћи са муком се
Од напасти њине бране!

Та је мука и свештенству
И властели дотужила,
Па је сабор цркве глава
У Пећ с' њима одлучила:

Да изберу себе цара,
Ред у земљи да поврати,
И сви сложни на скуп бише,
Кнез Лазару круну дати.

Само сину Вукапина,
Јунаку се Марку крива!
Е ка' оца за круну га
Вуче пуста жеља жива!

А ко не би краљ бит' хтио,
И порфиру огрнути?
За то Марко покушава,
Да тај сретни сабор смути.

Но му људи не дадоше,
Да велику крв замеће;
Сви рекоше — да за краља
Краљевића Марка пеће.

Од иједа и срамоте
У турско се коло баци —
Што и данас љуто жале
Поштењаци и јунаци;

Јер је Марко чудно храбар:
Мајка му је сестра била
Јединица у сокола
Војевode у Момчила.

Приступан је сваком бива',
И поносит не бијаше;
А у крчми од другoга
Више боље испијаше.

Сјеновит је човјек био;
И с њим сам се братимила:
Но кад пићаше сркнут' више,
На јаде сам од њег' била.

Коња јаха чудновата
Ка' сâм што је чудан био;
Шарац му је као и он
Мјесто воде вино шио.

Турцима се удварао
И држао и свађао;
Сиромаха и пејака
Он је често заштићао.

И сад -- веле -- негдје живи
У Урвину у пећину;
Маховину Шарац гризе,
А он снава уз мјешину!

Пошто круну Лазар прими,
У Призрену сједе граду:
Над Србима жељним правде
У рукама узе владу.

Са висине свог престола
Он положај царства схвати,
Са најбољом жељом на ком
Није лако мировати.

Царство му је на погону
Од истока и запада:
Тешко га је сачувати
Од прегона да не страда.

Умирућу Цариграду
Османлија моћ обнавља;
И Јевропи устрашеној
Немилим се гостом јавља.

Не би запад канио се
Да Лазара подржаје,
Да источна вјера њега
Од латинске не раздваје.

Срб сâм оста, лице к лицу,
Најсмјелијем освајачу,
Чије хорде ка' облаци,
Иду запад да потгачу.

Просвјешено чевјечаштво
Вјерну стражу пашуштава;
Рим га смета, да Србину
Сад ил' икад помоћ дава.

На сирам тога — што ће Лазар,
Нако муке сâм да пара?
Кад надања више нема
Од хришћанских господара.

Зло је земљом неизвјесну
И криву играт' игру;
А горе је ланцем стећи,
Па ј' у чељуст бацит' тигру.

Те ка' јунак рјешава се
Немогућност покушати —
Са Србијом сам изаћи,
И Азији отпор дати.

Са одлуком царевом се
Сва држава српска слаже,
И на борбу очајничку
Једно друго све папаже.

Задјевица готова је;
Султан Мурат мира неће —
Са тисућа триста војске
На Србију ето креће.

Силян сједе на Косово,
Па Лазару књигу пише:
„Једна земља, а два цара —
„Подносити није више!“

Господар се српски спрема,
Изневјерен од Хришћанства,
И сам ето истиче се
Носиоцу од тирјанства.

Војску купи, па је храбри,
И примјером укрењује;
За обраду дома, вјере,
Погинути мило му је.

„Очајничка борба наша
„Остануће жиг на лице
„Од Јевропе, сад хришћанске
„Очигледне издајнице.

„Но на ноге, ко је витез!
„Од живота смрт је слађа!
„Ко за вјеру даје главу,
„У бољи се свијет рађа!“

И Срби се окупљају,
Сви пунани узданице;
Причешћем се причешћују
У храм свети Грачанице.

Каошти кад су прегли,
Да добију ил' погину,
Теке јарам да не виде
На милу им отаџбину.

Еј, каква је српска војска!
Хришћанству је цјелом дика —
Сва од цара до војводе,
Од војводе до војника!

Падахнута сваколика
Једном мишљу и прегнућем;
У срећи се свако узда,
И јунаштво своме врућем.

Од турске је бројем мања
Неколика барем пута;
Ал' је стеже дух јединства,
И уредба царска крута.

На спрема-се војске двије
Стојале су пет недјеља:
Стан је турски нијем био,
А српски је пун весеља.

Често су се истицали
Мегданције с обје стране;
Главама се мицњали,
И дубоке текли ране.

По исходу и опиту
Тих крвавих састанака,
Гдје побједу Срб отима
Из витешких турских шака,

Ка' по духу, распореду
Сакупљених виших сила,
Реф' се шћалпе, да побједа
На српску би страну била.

Но, ах! — сада чуј пјесниче,
Што се овој војсци спрема!..
Али нећу — напо рану
Да т' отворим без мелема...

ПЈЕСНИК

Причај, вило! не прекидај!
Све истину причај голу!
Ја сам човјек — и до сада
Поднио сам многу болу!

ВИЛА

Вазда кад је српска војска
У походе одлазила,
Битке није приметнула,
Гдје нијесам и ја била.

Па и овог пута ја сам
Видијела сврх Голеша,
Кад се турска српском силом
По Косову помијеша.

Но пред бојем гледала сам
И уходе гдје се спују,
И два чојка тајно да се
Из логора' преписују.

Вук Бранковић, зет Лазарев,
Своју душу врагу дава —
Да ће издат' домовину,
Мурату се обећава!

А за услов — ово ново
И проклето чудовиште —
Са тастове главе крупу
У султана турског иште!

Нагодба је учињена:
Вук Бранковић род издати,
А по битки — султан њему
Да ће српску крупу дати.

Вук имаше папенога,
Лазарева другог зета,
Кога храброст, мах у војсци,
За тајну га миса' смета.

Па да боље укрије се,
И сигурши успјех стече,
Кад цар сједе за вечеру
Полако му ово рече!

„Ја се бојим, господару,
„А жа' ми је што ћу рећи,
„Да ће поћас зет Обилић
„У султанов стан утећи.

„Биће скоро мјесец дана,
„Све шурује са Турцима;
„Вјеруј, царе, цешто крушно
„Са Муратом Милош има!

„Страже су ми принијеле:
У ноћ свако када спава,
„Да се Милош два три пута
„Међу војске с неким става!

„Но издајству на пут стани,
„Доклен ти је још у руку;
„Не пићеш ли — знај лијено,
„Дочекаћеш вељу муку!

„Ил' га предај ноћас суду,
„Ил' затвори у тамницу;
„Или уби, ил' објеси;
„Као сваку издајницу!

„Или друго, царе, чини,
„Очевидно зло претечи;
„А ако је теби мука,
„Ти вјерноме Вуку реци.

„Па ћу све ја учинити,
„Што је право и што треба:
„Врх свега је отечество,
„А оно је спрема неба;“

— „А ја држах, Вуче, зете,
„Да је Милош узданица
„Овој војсци; а да није,
„Ка' што кажеш — издајица!

„Свакојако за бој сјутра
„Наредбе су већ издане!
„Борба ће се отпочети,
„Чим Видов-дан нама сване.

„Па с Муратом когод био,
„Нека буде, бит' му може:
„Један човјек, једна душа
„Наудити нам не може!

„А ноћас сам на вечеру
„Сазва' моје великаше,
„Да у славу Видов-дана
„И побједе сјутра наше —

„Наздравимо домовини
„И њенијем јунацима,
„Што ће Турке добит' сјутра,
„Па и више да их има!“

И узбуђен цар прихваћа
У рукама златну купу,
Па овако зборит' заче
Војводама на окупу:

„Здрави, браћо и јунаци,
„И стубови царства мога;
„Славне вође окушане
„Војништва ми витешкога!

„Дан стравични сјутра свиће,
„Бог зна што ће доијети!
„Ко ће сјутра жив остати,
„Или ко ће умријети!

„Ја наздрављам свему оном,
„Што се сјутра збити има,
„И нашијам српској слави,
„Или нашим гробовима!..

„Здраво, Јуже, мој витеже!
„Здраво, Вуче Бранковићу!
„Здраво, шуре Југовићи!
„Здраво, Бане Страхинићу!

„Здрав да си ми, Косанчићу!
„И Милане од Тоцлице!
„И у здравље зета мога
„Обилића — издајце!

„Еј, Милошу! — куда скањаш
„Искрај сваког добра мога?
„Ком одлазиш из средице
„Овог јата витешкога?

„Цар не може сваки бити;
„Ал' си са мном орловао,
„Од кад сам ти Вукосаву
„За љубовцу кћерку дао!

„Нећеш мога добра наћи
„Код Мурата, ни Турака!
„Брзо вену свјетске части;
„Никад образ од јунака! —

На здравицу страшну ову
Најсмјелиј' би зацјемио!
Али Милош? — неће Милош,
По је цару одздравио:

— „Цар си, царе, у власт ти је
„И животи и част наша;
„А што велиш у Милоша
„Издајника да си наша' —

„Потвора је, вјеруј Бога!
„Вјеруј твојој вјери, царе!
„Вјеруј мени, твоме слуги.
„И твом зету, господару!

„Прав сам као сав мој живот!
„Прав сам као правда цета!
„Савјест ми је спрема теби
„Испрам српства — мирна, чиста!

„Мјесто круне сјајне твоје,
„Обилић ће — вјеруј ово —
„Сјутра зором убрат' вјенац
„Неувели на Косово!

„Ти си јунак, па се вараш,
„Прецјењујеш твоју снагу;
„С овом војском одољети
„Нећеш моћи српском врагу:

„Пануће ти с главе круна,
„Истрће се твоје власти;
„Ми све ћемо изгубити,
„Осим једне само части!

„Ко се нада, да ће добит',
„Тај се вара поуздано;
„Ема сложио на Турчина
„Ударимо сјутра рано;

„Па ти, царе и господо,
„Јуришите са свих страна;
„А Божју ви вјеру давам,
„Ја ћу почет' — на султана!

„Сад у здравље твоје, царе!
„Војвода ти и војника! —
„И овога мача мога,
„Круше српске осветника!“

Чашу поши, па је баци!
С побратима два устаде
Иза стола царевога,
Па у црни мрак упаде.

Та га кобна ноћ предаје
У наручје славног дана —
Обилић је освануо
Код шатора од султана.

Пред војводом онаквијем
Тај се шатор не затвара,
Но га Мурат одмах позва,
Да се с њиме разговара.

Појави се Обилића
Султан и сви Турци диве,
Поносито кад уљеже
Под шатором од кадиве.

Он не гледа пут Ђилима,
Ка' обичне убојице;
Но Мурата право мотри
У просједи обрвице.

На паше се не осврће,
На везире и ђехаје,
Ни на мале капиције —
За све Милош то не хаје.

Чека, султан да говори —
Пристојност га одликује:
Ко с' у души отмен роди,
И свршетак отмен му је.

Мурат поче да га пита:
„Зашто Лазар оклијева?
„Зар се узда да ће остат? —
„Ил' о другом чем снијева?

„Кад је Пророк наредио,
„Да се моја шири влада,
„Ево, бива, војеводо,
„Од истока до запада!

„Па он да се мене држи?
„Мом оружју, мојој сили?
„Збиља сте се узнијели,
„Или, Власи, помамили!

„Од истока пратим сунце,
„Пратићу га до запада,
„И морски му конак видјет',
„У ком сваку поћ упада!

„Срднем ли се и на њега,
„Годићу га са топузом! —
„Куд' ли нећу Христијанство
„Крвљу облит' и са сузом?“

— „Хришћанство ће живит' дуго,
„Славећ свога Спаситеља!
„Ал' од сада пека има
„Једног мање гонитеља!“

На пламени мач истрже,
На цара се залетио:
Све од паса па до грла
Султана је распорио!

Сто сабаља, сто ханцара
И кривијех јагагана,
Сто Милошу ударише
По животу смртних рана.

Два његова побратима
Пред шатор се сами боре,
Док и они утонупе
Под арацке чете море.

Узбун и зло на Мазгиту
Турци вјешто укривају;
Султаново мртво тјело
Црним велом завијају.

У толико око Лаба
Бој се поче и Ситнице;
Свадише се са турекијем
Прве српске извиднице.

Од Мрамора до Јавора
Десним крилом до Сазлије
Књаз Бајазит с Али-папом
Бој са српском војском бије.

Према њима Бац Страхинић
И Орловић Павле стоју;
За Србе су дуго били
Сви успјеси у том боју.

А лијевим од Тузрије
До градића од Звечана,
Сва је бојном маглом била
Покривена ова страна.

Син султанов, млади Јакуп,
Мусићу се ту опире;
Са примјером своје храбри,
И ка' муња свуд допире.

На средину под Мазгитом,
Мртав Мурат гдје лежаше,
Ту су чете уређене
Ваљаного Игит папе.

За њим стоје опет друге
Беглер-бега Тимурташа,
За плећима коме стоји
С војском јаком Хајдар-паша.

Ту су други беглер-бези,
И Евренос ту је стари,
И све махом Муратови
И прваци и главари.

Гдје ће Лазар но на цара!
Не зна да је погинуо,
Ни с Милошем што је било,
Још не бјеше ништа чуо —

Право јаше пут Мазгита,
За њим цијеђ од јунака,
Влатко Вуков, храбри вођа
Херцеговца и Бошњака.

И Југ Богдан ту је стари
С синовима, с војводама,
И Крајимир Оливеров
Области му са четама;

Војиновић витез Мирко
У најпрве с царем јаше;
А војска му у буљуке
За плећима све иђаше.

Бранковића бјеше посла'
С пет хиљада оклопника,
Од Голена да замине
Бајазита напљедника;

Па у доба најзгоднија
Да му удри из ненада,
Како не би цару оцу
Дођ' у помоћ има' када.

Војска војсци примиче се;
Средина је спроћ средине —
Гицу Турци на гомиле,
На гомиле и Срб гине.

Страшна сјеча и поклање
Торжерствују на све стране;
Јуришују Срби храбро,
А храбро се Турци бране.

У крв поље огрезнуло;
Крвава се диже дуга;
Од прашине и од паре
Жље виђаше већ друг друга.

Ту се ломе бојна копља:
Око глава стрјеле зује;
Од таме се не виђаше,
Ни од тутња ништа чује.

Квар ливених буздована
И топуза, гвожђа клети,
Могаше се опет с јадом
Још некако поднијети;

Но се војске дохватише
Сад сабаља и ханџара:
Срб Турчина, Турчин Срба
Ка' лав лава коље, пара.

Бројном турском надмоћију
Не подлеже српска страна,
Но крок по крок противника
Потискује са мегдана.

У то као муња с неба
Књаз Бајазит млади б'ану:
Воједи српској тада мрче,
А Турцима живот свану.

Борећи се очајнички,
Срб се држи, не комеша,
И са надом очекује
Бранковића са Голеша...

Али куку!.. нема Вука!
Нема Вука издајника! —
За планином завео је
Пет хиљада оклопника;

У том часу од недаће
И Лазарев хат посрну!
Сто снахија, сто делија,
Ка' рој чела на њ' нагрну.

Ухватише српског цара,
Без повреде и без ране:
Они бољи, они вјернији
Несретнога цара бране.

Сав је цвијет од јунака
Око њега погинуо!
Мало који с барјактаром
Још је с Бошком остануо!

Али неће да узмичу,
Него гину на гомиле —
Ти остатци славни части,
Српске моћи, српске силе!

Ох! — да тад је древном Риму
Било видјет' српске муке,
Би му с' лице зажагрило
Од срамоте и од бруке!

А хришћански господари
Бише плачем проплакали,
Што нијесу српском цару
Ничесову помоћ дали!..

И тако се сврши битка
Од Србаља и Турака —
Част нека је обојици,
И Србима земља лака!

На обвитку другог дана
Турци дижу рањенике
Оне своје; а хришћанске
Остављају мученике.

Они леже по равници,
Сваки строгу судбу куне;
Жале — што је Бајазиту
Досудила двије круне.

Ал' с дуждости испуњене
Поносе се при самрти;
И са вјером — да се коло
Среће бојне вазда врти.

Изумиру витезови
Без жалости и лелека:
Живот знају да их бољи
У наручје Божје чека.

Па кад их је савладало
Само бројно надмоћије,
К небесима да одлете
Пи једноме жао није. —

ПЈЕСНИК

Еј, Косово! — хоћеш ли се
Зеленити икад више!
Кад на тебе из рука ни
Срећу Турци уграбише!..

Грдно ли си -- пропало се!
Над тобом се назирало!
Кад је српство на твом лицу
Урвало се и пропало!

Па се и још помењиваш
Све једнако без прекида?
И наша те славе уста
Без грехоте и без стида?

Као да је бојна срећа
И наш мегдан на те био! —
А на те се у крв своју
Само Србин утопио!

Е, да си се намјерило
У источне гдје просторе,
Па да нас је мах занио
На крвнике на злотворе

Гамо к старом Вавилону,
Вавилону, ил' к' Нињиви,
Ил' у даљи крај Азије,
На којему Турчин живи —

Па сви да смо погинули,
Лијепо би и то било,
Јер српско се не би лице
С те недаће црвенило!

А овако на сред куће
Дође, згази и нас стуче,
И све наше — све му прође
Испод сабље и напуче

Еј, Косово! — хоћеш ли се
Зеленити икад више!
Кад на тебе из рука ни
Срећу Турци уграбише!..

ВИЛА

Не, пјесниче, немој тако!
Косово је српска слава,
И ако се кутурнула
Њим Лазова света глава.

И ако се ту изгуби
Цјелокупност, моћ, слобода;
И ако је прогутало
Тол'ко Срба и војвода:

Добитник се с том побједом
Није много похвалио,
Пошто га је још са већом
По ти крви оквасио.

А претриљен покор није
Гријех паса тадањег:
Он је шљедство старих зала
И прегона несретњег.

Пас Лазарев и Косова —
Пас је био племенити;
Ни у свијет, преко њега,
Није мога' часниј' бити.

Повјесница не биљежи,
Да се икад изложила
Шака људи — једном св'јету
Опачила и бјеснила!

Ко би други без Србина
Истака' се томе валу?
И уздига' моћ духовну,
У Хришћана скоро палу?

А какав се низ Деспота
И још држа' турској бури!
И јунаци други српски
Што чињеше по разури!

Црнојевић, Херцег Шћепан,
Непокорне оба људи —
Њином маху и прегпућу,
Дивиће се дуго људи!

И свети су патријари
Дух народа кријенили,
Док су могли и док су се
Из Србије иселили.

Косово је Србу славно,
И ако би понор среће;
Да Срб јунак није био —
То бар рећи нико неће.

Она храброст Лазарева
И прегнуће Обилића
Нанајаће са гордошћу
Једра прса у Српчића...

Бродоломље српске лађе
Није Српство утопило,
Од муке се и од рана
Мал' по мало свијестило.

Непокорни Срб се маче,
Да слободни ваздух срка,
У планине и гудуре,
Побједнику ћеф да брка!

Косово је твоје горе
Населило јунацима —
Рањенијем и славнијем
Преживјелим остатцима!

У њему је ковчег оста'
Лазаревих аманета;
И слободе завјештаји,
Борбе на смрт и — освета!

У мукама на камену,
С ваганчићем голе чорбе,
Није горштак твој се никад
Откањива' свете борбе!

Духовним се пићем пита';
Барјак му се славно вио;
У слободи — у планине
Вазда мали цар је био!

Милошевце повезане
Бранио је и светио;
А Вуковце и лакомце
Презирао, срамотио...

Ах! пјесниче, за Косово
Не изреци ријеч лошу!
Укошница то је славна
И Лазару и Милошу!

С Косова је повјетарац
Распаљива' српске груди,
И целива' ведре чела
У јунака и у људи!

Косово је Црног Ђорђа
 Занијело, опојило,
 Те у мало све се српство
 Под њим није сјединило!

Косово је дух уздицало
 Шумадинске некад раје,
 Те сад јој се млада круна —
 Богу хвала — дивно сјаје!

Косово је надисало
 Твога дома мученике,
 И књажеве и војводе,
 И велике свештенике!

Јек потоље српске цјесме
 Његошевом лиром јечи!
 Звеком сабље Лазареве
 Данилова сабља звечи! —

Библиотека
Српске вој. гимназије
Ср. Карловци

В 609/1